

H. 156 fr. början.

ARCHIVES DES TRADITIONS POPULAIRES SUÉDOISES

1922 (LIVR. 156)

SVENSKA
LANDSMÅL

OCK

SVENSKT FOLKLIV

TIDSKRIFT UTGIVEN GENOM

J. A. LUNDELL.

1922

H. 4

ORSAMÅLET

AV

JOHANNES BOËTHIUS

(s. 3—66)

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNER

Boklåspris för årgången kr. 6,50,
för detta häfte särskilt 4 kr.

Tidskriftens utgivare:

Professor J. A. LUNDELL i Uppsala
med biträde av

Prof. A. G. NOREEN för Uppsala

Prof. HUGO PIPPING ock Prof. O. F. HULTMAN för Helsingfors

Prof. A. KOCK ock Bibliotekarien A. MALM för Lund.

Genom överenskommelse med **Universitets-Jubilæets danske Samfund** är tillfälle berett för subskribenter å tidskriften »Svenska landsmålen» att mot nedsatt årsavgift 6 kr. 50 öre (i st. f. 10 kr.) för år bliva medlemmar av nämnda samfund ock erhålla av detsamma utgivna skrifter. De som önska begagna sig av denna förmon, böra därom underrätta professor J. A. Lundell i Uppsala. Nya medlemmar få förut utgivna skrifter, alla eller enstaka, för $\frac{3}{4}$ av bokhandelspriset.

Årg. 1920: GEIJER, En byskomakares historia. LEVANDER, Apokope Älvdalsmålet. GEIJER, Undersökningen av svenska folkmål 1919. Institutet för ortsnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola 1920—1921.

Bilagor: DAHLGREN, Från Synnerby (B. 17 = h. 147).

Drottning Sofias visbok. Stjerneldska handskriftens visor. (Bih. IV, 1—2 = h. 148).

Årg. 1921: HERLENIUS, En dalaprofet. GEIJER, Undersökningen av svenska folkmål 1920. Institutet för ortsnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola 1920—1921.

Bilagor: GÖTLIND, Studier i västsvensk ordbildning (B. 19 = h. 149).

STEFFEN, Svenska låtar (XVI. 2 = h. 150).

Hushållning ock levnadssätt, s. 5—52 (h. 151).

Inledning.

Orsamålet talas i Orsa moderförsamling samt i Skattungbyns till denna hörande kapellförsamling i St. Kopparbärgs län. Det talas inom hela detta område med undantag av några finnbyar ock enstaka liggande finngårdar i norra ock nordöstra delen av socknen, där ett språk talas, som ej erbjuder några närmare beröringspunkter varken med Orsamålet eller med dalmålet över huvud taget. I de båda finnbyarna Näckådalen ock Untorp, båda belägna i nordvästra delen av socknen, talas däremot Orsamål, vilket väl är en följd av de giftermål, som ofta ingåtts mellan här bosatta finnar ock personer nerifrån Orsabygden. Målet i dessa båda byar, vilket jag väl hört, men ej gjort till föremål för närmare undersökning, torde huvudsakligen skilja sig från det vanliga Orsamålet i fråga om den musikaliska accenten, som kanske är en lemning från den numera utdöda finskans tid.

Ännu på 1860-talet fanns enligt uppgift åtminstone i Näckådalen en finne, som kunde tala finska. Numera återstår av detta språk blott en del naturnamn, t. ex. bärgnamn på *-mäki* eller *-noppi*, sjönamn på *-lampi* ock bäcknamn på *-puro*. Naturnamn på Orsamål saknas dock ej här i finnmarken, ock det händer, att t. ex. ett bärg kan ha både ett finskt ock ett Orsamålsnamn. Även förekomma ännu i finnmarken enligt uppgift vissa finska benämningar; så kallas en knivslida för *toppi* ock göken för *kukku*.

Enligt uppgift talas Orsamålet fortfarande av till Nordamerikas Förenta Stater utflyttade Orsabor, särskilt i sådana trakter, där många f. d. Orsabor bo i varandras närhet, såsom fallet särskilt är i Minnesota. Där tala t. ex. i Cambridge ett 50—100-tal personer Orsamål, däribland även många därute födda barn, av vilka dessutom engelsktalande både vita ock svarta barn skola ha lärt sig tala Orsamål.

Gränsen mellan Orsamålet och grannmålen följer överallt mycket skarpt sockengränsen, vadan Orsamålet icke har några utlöpare i andra socknar, såsom fallet är med de båda andra huvudmålen inom dalmålet: Mora- och Älvdalsmålet. De närmaste och med Orsamålet mäst besläktade grannmålen äro: Oremålet i öster, Moramålet i söder och i väster Vämhusmålet, som närmast är en varietet av Älvdalsmålet. Av dessa mål erbjuda Oremålet och Moramålet i byarna närmast Orsa en del likheter med Orsamålet i sådana punkter, där detta in fråga om ljudutvecklingen har utbildat egendomliga drag, som utmärka Orsamålet gentemot de andra dalmålen. Så har Orem. liksom Orsam. ö i olikhet mot Mora- och Älvdalsm. i sådana ord som *tölv* 'tolv', *tsök* 'tjock', *fös* 'fors' och *lögg* 'lång', *sköyk* 'skänk' samt *töl* 'tall', *köld* 'kall', *sölt* 'salt'. Vidare har Orem. liksom Orsam. *o* motsvarande rspr:s av brytningsdifftongen *iu* uppkomna *y*, i vilket fall Moram. (utom några av de östra byarna) har *io* och Älvd. en triftong, t. ex. Ore- och Orsam. *flöga* 'flyga', *kröpa* 'krypa', *dröpa* 'drypa'¹. Målet i de närmast Orsa belägna östra byarna i Mora, t. ex. Vattnäs, vars mål jag undersökt, visar följande likheter med Orsam. förutom nyss anmärkta: delabialisering av gammalt *y* och *ö*, t. ex. *nir* 'ny', *lisa* 'lysa', *bita* 'bytta', *sistar* 'syster', *fila* 'fylla', *rig* 'rygg', *fra* 'följa' och *gren* 'grön', *brödrar* 'bröder', *fera* 'föra', *fed* 'född', *fetar* 'fötter', *dema* 'döma'. Vämhusmålet erbjuder däremot inga likheter på för Orsam. utmärkande punkter, men visar stundom prov på en från det övriga Älvdalsmålet skiljaktig utveckling, som visserligen överensstämmer med Orsam., men samtidigt även med Moram. Då det *f. ö.* har så gott som alla för Älvd. utmärkande särdrag med hela dess för Orsam. så främmande difftongsystem, så följer därav, att språkgränsen mellan Orsa och Vämhus är betydligt skarpare än mellan Orsa å ena sidan samt Ore och Mora å den andra.

I norr har Orsam. sina närmaste grannar i målen i Lillhärda i Härjedalen² och Hamra kapellförsamling i Gävleborgs

¹) Angående dessa likheter mellan Orsa- och Oremålen se J. Boëthius, Oremålets ställning inom dalmålet i Sv. Lm. 1907, s. 72.

²) Trots att ingen landsväg eller körväg förenar Orsa med Lillhärda, så har dock fordom befolkningen i de båda socknarna stått i förbindelse med varandra. N. om Untorp finns vid Unån ett ställe *ärdel-*

län. Med målet i Lillhärdal erbjuder Orsam, liksom dalmålet i allmänhet anmärkningsvärda överensstämmelser, t. ex. förekomsten av *w* i vissa fall, upprätthållandet av gamla konsonantförbindelser, särskilt *mb*, *ld* ock *nd*, förekomsten av *stj* i *stjene* 'stjärna', *stjelje* 'skilja' o. s. v.¹ Geijer anför ett fall, där den så gott som enda anknytningspunkten för en pronominalform i Lillhärdalsmålet är att söka i Orsam., nämligen *ekk* (ack. av 2 pers. poss. pron.), som på Orsam. heter *ikon*. En likhet mellan Orsam. ock målet i en östligare Härjedalssocken, Älvros, som gränsar till det med Orsa fordom förenade Hamra kapell, förtjänar också anmärkas, nämligen delabialiseringen av *y* ock *ö*, t. ex. *rigg* 'rygg', *sete* 'sköta'.² Om målet i Hamra kapell³, som är Orsas närmaste grannförsamling i norr ock som ända till på 1840-talet var en del av Orsa, men nu tillhör Los socken i Hälsingland, känner jag ingenting närmare, men har under tillfälliga besök därstädes konstaterat, att Orsamål där icke talas⁴ ock att språket där icke erbjuder några särskilda beröringspunkter med Orsam.

Orsamålet är väl den enhetligaste av alla dialekter, som tillhöra det egentliga dalmålet. Därav följer dock icke, att ej skiftningar i kvantitets- ock akcentförhållanden samt i fråga om ljudens kvalitet ock ordförrådet skulle förekomma mellan olika byar. Störst är skillnaden mellan de mot Mora på Digerbäret belägna byarnas mål (Maggås, Torrvål, Sundbäck, Viborg ock Oljonsbyn) ock Skattungbymålet; dock vålla dessa olikheter inga vidare svårigheter för Orsamålstalande att lätt göra sig förstådda för varandra.

Om man frågar en Orsabo om skillnaden på målet i olika byar, så slår det knappast fel, att denne påpekar, hurusom man i vissa byar »talar på *i*» ock i andra »på *e*». I det olika användandet av *i* ock *e* i absolut slutljud samt i de mask. substan-

būd 'Härdalbod', där härdalingar ock Orsafolk hade mötesplats för handelsutbyte.

¹) Se H. Geijer i Sverige VI, s. 312 f.

²) Se Lundell i Nord. Familjebok i artikeln Härjedalen.

³) På kartorna ock i skolgeografierna ofta med orätt kallat Orsa Finnumark.

⁴) Med undantag likvisst av finngården Knoppen, som bebos av Orsabor.

tivens sing. dativändelse ligger också otvivelaktigt det mäst särskiljande draget i olika byars mål. På denna punkt stå målen i en del av bärgbyarna (från Maggås till Skattungbyn) i den skarpaste motsats till målen i de andra bärgbyarna, i det att de sydligaste äro utpräglade e-mål, t. ex. *åsta(m)* 'åt häst(en)', *fsira* 'kon', *bórda* 'borden', *kåsta* '(I) kasten', *fåla(n)* 'fåle(n)', *tåla* '(I) talen', *båta* 'bitit', *gåndja* 'gått',¹ ock de norr ock nordost därom talade äro utpräglade i-mål, t. ex. *åsti(m)*, *fsira*, *bórdi*, *kåsti*, *fålen*, *tåle*, *båti*, *gåndje*.¹ Gränsen mellan dessa båda grupper går mellan Oljonsbyn ock Stenbärg. I de lägre belägna byarna Holen, Kyrkbyn, Hansjö ock Nederbärga är bruket av i ock e i dessa ändelser på olika sätt modifierat, under det att Vångsgärde sluter sig till i-målen. Hansjömålet, som huvudsakligen ligger till grund för denna avhandling, intar en mellanställning mellan i- ock e-målen. Ex. från Hansjö: *åsta(m)*, *fsira*, *bórda*, *kåsta*, men *fålu(n)*, *tåle*, *båti*, *gåndje*.¹ En annan lätt iöronenfallande skillnad är den olika kvaliteten av den ur a ock e uppkomna antekonsonantiska ändelsevokalen i t. ex. *fågel* 'fågel', *årmen* 'armen', *åster* 'hästar', *gjéter* 'getter', *störer* 'stora', *råkest* 'rikast', *røper* 'ropar', *fsøper* 'köper'², vilken i byarna på Digerbärg (utom Stenbärg) närmast är ø eller ø med mycket stark ö-klang, under det att den i Holen ock Kyrkbyn är ett ljud mellan u ock ö (här betecknat *u*), i Stackmora ett mellanljud mellan u ock y (här betecknat *y*); i Hansjö ock Mickelvål närmast ø, dock med övervägande ö-klang, i Åbärga ock Kallmora ett mellanljud mellan e ock ä (*e*) samt i Skattungbyn slutligen ett något längre fram bildat e med dragning åt æ (här betecknat *æ*). I Kyrkbyn har den e-vokal, som man efter förväntan borde ha i den best. dativändelsen av mask. subst. i sing. övergått till denna »reducerade» vokal. Jfr Hs. *åstam*, men Kb. *åstam*.

Uttalet av u är särskiljande för målet i olika delar av socknen. I hela södra ock västra delen av socknen är u modifierat i riktning mot ö eller y. I Åbärga ock Kallmora är u samma ljud som rspr:s spetsiga u (*u*), under det att det i Skattungbyn närmast är norskt u (*u*), vilket är det normala u-ljudet i det till Skattungbyn gränsande Ore.

¹) Se vidare §§ 46 ock 64

²) Se vidare §§ 48—50.

Det bymål, som skärpast skiljer sig från de andra, är Skattungbymålet. En ålderdomlighet hos detta, som icke återfinns i någon annan del av socknen, är den, att nasalering av alla vokaler kanske ock att den kan vara framkallad av en äldre bortfallen nasal. Bland andra i det föregående icke nämnda för Skattungbymålet utmärkande drag kunna följande anföras: 1 är aldrig »tjockt», ö är alltid modifierat i riktning mot u (här betecknat ø), såsom fallet enligt H. Geijer även är i det angränsande Öremålet. Slutljudande d saknas i sup. av värb efter l konj. Ex. från Sk. *møla* mot *mølad* i andra delar av socknen (utom Mg., där d saknas). Kortstavigheten är bättre bibehållen än i andra delar av socknen. På det hela taget kan man knappast säga, att Skattungbymålet intar en ålderdomligare ståndpunkt än det övriga Orsamålet. Några av dess särskiljande kännetecken bero väl på närheten till Ore. I fråga om böjningsläran finns dock en ålderdomlighet, som saknas i det övriga Orsa, nämligen bevarad genusböjning hos räkn. *tøer* 'två': *tøer* m., *tøer* f., *tav* n. I avseende på ordförrådet skiljer sig Skattungbymålet rätt mycket från det övriga Orsamålet. Så brukar det gärna påpekas av Orsabor, att skattungen säger *øndi* 'handen' mot *nøvin* 'näven' i andra delar av socknen, men att ett motsatt förhållande äger rum med sammansättningen 'handleden', som i Skattungbyn heter *nøvolidn* men i andra delar av Orsa *øndlidn*.

Här ovan anförda olikheter mellan bymålen äro ej de enda förekommande, men jag har anført dessa, därför att de tyckas mig vara de mäst utmärkande. Angående andra smärre dialektskillnader inom socknen hänvisas till kap. 3.

Av äldre handskriven litteratur om Orsamålet, som jag tagit kännedom om, må i främsta rummet nämnas Carl Säves samlingar rörande dalmålet, vilka jag delvis genomgått; vidare vill jag nämna Mångs Hans Erssons i Stackmora Orsa allmoge-språket². Av mycket stor betydelse för mitt arbete ha Adolf Noreens dalmålsarbeten¹ varit, särskilt vid valet av ljudbeteckningar. I några fall avvika mina beteckningar från

¹) Sv. Lm. IV. 1—2; Öfre Dalarna s. 405 ff.

²) I Dalarnas Fornminnesförenings samlingar.

Noreens. Detta beror delvis på tillkomsten av nya tecken, men naturligtvis även på att jag under den längre tid, som jag haft till förfogande för mina undersökningar, kommit till en något annan uppfattning i enskilda punkter i fråga om målets ljudförhållanden. Detta hindrar dock icke, att jag känner mig stå i den djupaste tacksamhetsskuld till professor Noreen för dennes dalmålsarbeten, som för mig liksom för andra dalmålsforskare utgjort den fasta grund, på vilken vi ha kunnat bygga vidare. I olikhet mot Noreen har jag infört beteckning av akcenten, då jag funnit, att Orsamålet har både akc. 1 ock akc. 2.

Till den litteraturförteckning om Orsamålet, som Noreen anför i sin »Inledning till dalmålet» (s. 10 ff.), kunna vidare läggas två samlingar täxter på Orsamål: A. Björk, »Orsamål»¹ (med transskriptionen gjord av mig) samt J. Boëthius, »Sägner m. m. på Orsamål»².

Mina undersökningar av Orsamålet ha utförts huvudsakligen under åren 1901—1908; jag har under dessa år egnat större delen av sommarferierna samt en vinter (1903—04) åt dalmålsundersökningar, till största delen rörande Orsamålet, men även i någon mån Mora- (Vattnäs) ock Älvdalsmål (Väarhus ock Bonäs), ävensom Oremål. Undersökningarna av Orsamålet ha utförts i nästan alla byar i socknen (utom i Orsbleck ock finmarksbyarna samt i de båda i senare tid genom utflyttningar från Skattungbyn uppkomna byarna Torsmo ock Gravbärg), men jag har lagt ett bymål, Hansjömålet, till grund för mina undersökningar.

Hansjö, som är beläget norr om Kyrkbyn på andra sidan Oreälv, är jämte Kyrkbyn socknens största by ock har ett invånarantal på omkring 1,000 personer, vilka i det närmaste alla tala Orsamål. Språket är trots byns närhet till Kyrkbyn synnerligen väl bibehållet ock kan jämte Kyrkbymålet, med vilket det i alla väsentliga punkter överensstämmer, uppfattas som socknens centralmål. Den bydialekt, som jag näst efter Hansjömålet egnat mest uppmärksamhet åt, är målet i den på Digerbärgen belägna Oljonsbyn, som hör samman med de i vissa punkter egenartat utbildade Digerbärgsmålen. Av dem har jag

¹) Sv. Lm. årg. 1910.

²) Meddelanden från Dalarnes Fornminnesförening II.

egnat större uppmärksamhet åt det mot Moragränsen talade Maggåsålet. Av »sör-om-sjö»-målen har jag särskilt studerat målet i Holen. Av i-målen (se ovan s. 6) ha Stackmora- och Skattungbymålen särskilt noggrant undersökts. När ett ord anföres utan angivande av ursprungsort, så förskriver det sig från Hansjö, och om ingen annan form anföres, så överensstämmer i vanliga fall ordets form i de andra bymålen på ifrågavarande punkt med Hansjömålet. Dock har jag icke i fråga om konstant uppträdande olikheter mellan bymålen, t. ex. olika ändelsevokal och skiftning i ljudens kvalitet, anfört de olika varieteterna av ordet annat än vid behandlingen av ifrågavarande ljud. I fråga om kvantitativa avvikelser från Hansjöformen anföres alltid varieteterna. Jag använder i vissa fall grov beteckning för ljud, vilkas kvalitet kan växla hos olika personer från samma by eller t. o. m. hos samma person, utan att bestämda regler för växlingen kunna spåras.

* * *

Till mina lärare professorerna Adolf Noreen, Otto von Friesen och Bengt Hesselman, av vilka den förstnämnde väckte mitt intresse för studiet av dalmålet, ber jag att få framföra ett värdsamt tack för den väckande undervisning, jag av dem fått åtnjuta. Till professor Hesselman står jag i särskild tacksamhetsskuld för några råd och anvisningar, jag fått av honom vid det slutliga utarbetandet av denna avhandling. Fil. lic. Herman Geijer har hjälpt mig vid några ljudbestämningar, företagna i Orsa, ävensom vid valet av de nya tecken, som blivit nödvändiga. För detta likasom för det intresse, han från första början visat mitt arbete, och för de goda impulser, han givit mig, vill jag bringa honom ett jätligt tack. Jag vill även uttala mitt tack till fil. doktor L. Levander för upplysningar om Älvdalsmålet och till lektor E. A. Meyer för meddelanden om hans uppfattning om akcentförhållandena i Orsamålet. Vidare får jag betyga min tacksamhet till Orsa kommun och Dalarnes Fornminnesförening samt till fru Maria Hazelius, fil. lic. Fritjof Hazelius, fru Ellen Nisser, fru Ingrid Öhnell, som genom friskostiga understöd bistått mig i mitt arbete. Till alla mina många meddelare, både äldre och yngre, från socknens olika

delar, ingen nämnd ock ingen glömd, får jag slutligen uttala ett järtligt tack för deras tålmod ock deras iver att bistå mig i mitt arbete.

Då det är min avsikt, att, om tid ock krafter därtill föränas mig, utgiva även en formlära för Orsamålet, som delvis redan föreligger i manuskript, så har jag ansett det lämpligt att uppskjuta utarbetandet av ett register, tills hela väcket är fullbordat.

Sörängen, Nässjö, i oktober 1917.

Johannes Boëthius.

LJUDLÄRA

1 kap. Språkljudens kvantitet.

§ 1. I Orsam. kunna tre olika kvantitetsgrader urskiljas: lång, medelvarig ock kort. Den medelvariga kvantiteten kan växla mellan halvlång ock halvkort. På grund av svårigheten att hålla isär dessa båda kvantitetsgrader använder jag alltid tecknet ~ för att utmärka medelvarig kvantitet, vare sig den är halvlång eller halvkort.

§ 2. Målets kvantitetsförhållanden visa den genomgående olikheten mot riksspråket, att medelvarig eller kort vokal i starktonig stavelse kan följas av kort konsonant. Detta är dock vid lexikaliskt uttal fallet blott i flerstaviga ord, vilkas rotstavelse i fornspråket hade kort kvantitet. I Hansjö ock de andra byarna utom Skattungbyn är vokalen i detta fall vanligen halvlång eller halvkort; blott någon gång kan den i äldre personers tal vara i det närmaste helkort. I Skattungbyn är däremot den gamla kortstavigheten någorlunda väl bibehållen i ovannämnda fall. Ex.

<i>bëri</i> ^a sup. burit	<i>këtul</i> ^g m. kittel
<i>büdi</i> ^b sup. bjudit	<i>lävi</i> ^h m. sänglave
<i>flüga</i> ^c f. fluga	<i>lëso</i> ⁱ v. läsa
<i>füle</i> ^d m. fåle	<i>müsi</i> ⁱ m. mossa
<i>färo</i> ^e v. fara	<i>spïlo</i> ^k v. spela
<i>gäpo</i> ^f v. gapa	<i>stüfsi</i> ^l m. stege

a) *bëri* Sk.   b) *büdi* Sk.   c) *flüga* Sk.   d) *füle* Sk., *füle* Mg.
) *fëro* SkTvl.   f) *göpo* Sk.   g) *këtul* Sk.   h) *lävi* Sk.
 Sk.   i) *lëso* Sk.   j) *müsi* Sk.   k) *spïlo* Sk.   l) *stüfsi* Sk.

<i>tälad</i> ^a pret. talade	<i>fülöstin</i> ^c adj. dräktig (om sto)
* <i>flügudritöt</i> (Sbk.) smutsigt efter flugor	<i>skätusfsjárt</i> m. skatstjärt
<i>flügusóp</i> ^b m. flugsvamp	<i>qädoskál</i> ^d n. vedskjul.

I Hansjömålet förekommer, att många ord, som i fornspråket varit kortstaviga, fått första stavelsens vokal förlängd i likhet med rspr., t. ex. *àka*^e 'haka', *skàta*^f 'skata', *qàjfsin*^g 'vaken'.

Ann. Den sista stavelsens vokal i ovannämnda tvåstaviga ord med halvlång rotstavelse blir på grund av tryckets jämnare fördelning på båda stavelserna något förlängd. Jag har dock icke genom något särskilt kvantitetstecken utmärkt detta.

§ 3. Efter en kort vokal är i helstark stavelse en kons. (utom *l*), som står framför annan kons., lång eller åtminstone halvlång. Jag har alltid använt lång beteckning, t. ex. *binda* 'binda', *qost* 'ost', *olt* 'allt'.

§ 4. I målet förekomma en del fall, där lång vokal + kort kons. motsvarar rsprs kort vokal + lång. kons. Dessa ord återfinnas under resp. vokaler i den kvalitativa ljudläran.

2 kap. Språkljudens intensitet ock tonalitet.

§ 5. En stavelse kan ha någon av följande fyra intensitetsgrader¹:

1) helstark (fortissimus), t. ex. första stavelsen i *ármon* 'armen', *àstám* 'åt hästen', *súndág* 'söndag', *rògárd* 'gårdesgård';

2) halvstark (semifortis), t. ex. andra stavelsen i *súndág*, *rògárd*, tredje stavelsen i *qädoskál* 'vedskjul';

3) halvsvag (semilenis)², t. ex. andra stavelsen i *àstám*, *bòrdé* dat. sg. 'bord(et)', *kúlá* f. 'kulla(n), flicka(n)', *bròtá* v. 'bryta', tredje stavelsen i *mòladér* partic. pret. pl. 'målade', *kàstodùm* '(vi) kastade';

---

^{a)} *tälad* Sk.   ^{b)} *flügusóp* Sk.   ^{c)} *fülöstin* Sk.   ^{d)} *qädoskál* Sk.   ^{e)} *àka* Sk.   ^{f)} *skàta* Sk.   ^{g)} *qàjfsin* Sk

¹⁾ Tärnerna för intensitetsgraderna ock för intensitetens fördelning inom stavelsen äro A. Noreens och återfinnas t. ex. i deunes Vårt språk II, s. 189 ff.

²⁾ Den halvsvaga intensiteten är i målet svagare än i rspr.

4) *helsvag* (lenissimus), t. ex. andra stavelsen i *ármøn*, *bórda* 'borden', *tráti* 'trättio'.

§ 6. Den starka intensitetens fördelning inom stavelsen är alltid enkel ock avtagande (dekrescenderande)¹. Allt efter dekrescendots förlopp inom stavelsen urskiljer jag två olika fall:

1) starkt avtagande eller akut intensitet, t. ex. första stavelsen i *ármøn*, *bórda*, *súndág*;

2) svagt avtagande eller grav intensitet, t. ex. första stavelsen i *ástém*, *bórdá*, *rógárd*.

§ 7. Jag använder följande tecken för att beteckna graden av intensitet ock dennas fördelning inom stavelsen:

1) för att utmärka, att den stavelse, över vilken tecknet står, har akut intensitet;

2) för att utmärka, att stavelsen har grav intensitet;

3) för att utmärka, att stavelsen har halvstark intensitet;

4) för att utmärka, att stavelsen har halvsvag intensitet;

Därtill kommer ytterligare tecknet „, som jag använder över den intensitetsstarkaste stavelsen i ursprungligen kortstaviga ord, som ha s. k. jämviktsakcentuering, varom mera nedan (§ 8).

Ann. Tecknet använder jag blott i denna avdelning. I avhandlingen för övrigt lemnas denna intensitetsgrad obetecknad. Ett osammansatt ord med grav akcent på den intensitetsstarkaste stavelsen har alltid halvsvag intensitet på en följande stavelse enligt samma regler som i rspr.

§ 8. Tre taktformer finnas: akut ock grav taktform (ake. 1 ock ake. 2) samt jämviktsakcentuering. För ett vid målet icke vant språköra är det icke så lätt att skilja den akuta ock den grava takten från varandra; därtill bidrager särskilt, att den musikaliska akcenten i ord med ake. 1 ock ake. 2 ej på långt när är så olika som i rspr. I allmänhet har antagits, att Orsam. endast har akut akcentuering, så t. ex. av Rydqvist². Kock³ påstår också med stöd av Rydqvist, att målet i Orsa endast har akut akcentuering. I ett annat arbete nämner han Orsa som ett av de språkområden, där ake. 1 ock ake. 2 sam-

¹) Detta utesluter dock icke, att ett inledande kort krescendo föregår dekrescendot.

²) Sv. spr. lagar IV, s. 218.

³) Sv. akcent I, s. 53.

manfallit, utan att han dock yttrar sig om beskaffenheten av denna akcent. Enligt de resultat, vartill jag kommit genom mina undersökningar, har dock Orsam. utom jämviktsakcentueringen två akcentsystem, motsvarande rspr:s akc. 1 ock akc. 2, skilda både i avseende på intensitet ock tonalitet. Tydligast framträder i målet skillnaden mellan dessa vid jämförelse mellan t. ex. best. nom. *ástn* 'hästen' ock best. dat. *ástám* 'åt hästen' eller best. nom. plur. *bórda* 'borden' ock dat. sg. *bórdá* 'bord(et)'. Om ett ord i sin intensitetsstarkaste stavelse har akut intensitet, så kan därav slutas, att ordet har akc. 1, under det att ett ord har akc. 2, om det i denna stavelse har grav intensitet. Bityckets förekomst hos ord med akc. 2 överensstämmer med förhållandena i rspr. Exempel på ord med akc. 1 ock akc. 2 återfinnas i §§ 10 ock 11.

Det tredje akcentsystemet i målet är den s. k. jämviktsakcenten. Det förekommer hos de ord, där kortstavigheten är bibehållen, t. ex. *föro* 'fara'. Är full kortstavighet bibehållen, så är trycket ganska jämnt fördelat på de båda stavelserna, dock något starkare på den första. Jämviktsakcentueringen i Orsam. överensstämmer, där den, såsom oftast är fallet i Skattungbyn samt även ofta hos äldre personer från andra delar av socknen, är fullt bibehållen, ganska väl med Älvdalsmålets. Denna är av Kock¹ efter meddelande av Noreen beskriven på följande sätt: »I Älvdalsmålet ha tvåstaviga ord med kort rotstavelse (ex. *fårá* 'fara') på penultima enspetsig akcent, på ultima en utpräglad lenis». Av detta framgår icke, om den enspetsiga akcenten är fortis enligt Kocks terminologi. Enligt min uppfattning förekommer varken i Älvdalsm. eller Orsam. fortis här, utan penultima har fått dela med sig något av sin starka intensitet till ultima, så att trycket är jämnare fördelat över båda stavelserna. Penultimas intensitet är vad Kock kallar enspetsig ock liknar alltså akut, men är icke så stark som vid uttalandet av en stavelse med akut, utan kommer kanske närmast semifortis. Såsom nyss anmärkts, är den fulla kortstavigheten i allmänhet icke bevarad i målet, utan penultimas ursprungligen helkorta vokal är i ord av typen *föro* något förlängd, så att den närmast kan betecknas som halvlång: *fáro*. Den akcentu-

¹) Sv. akc. II, s. 402 f.

ering, som i detta fall tillkommer ordet, påminner närmast om akc. 2; men intensiteten håller sig ungefär lika stark under penultimas hela uttalstid, ock bitrycket på ultima är något starkare, än vad fallet är i enkla ord med akc. 2. Exempel på ord med jämviktsakcent återfinnas i § 2.

För att beteckna den intensitet, som tillkommer ord med helkort eller halvlång rotstavelse, har ett nytt tecken måst tillgripas. Jag har icke velat följa Levanders¹ exempel att använda det eljest för semifortis använda tecknet för att sedan låta semifortis få ett tecken, som stundom använts med annan betydelse. En sådan olikhet i användandet av akcenttecknen mot det allmänt vedertagna bruket kan värka förvirrande. På förslag av lic. Geijer har jag valt tecknet ~ för att beteckna jämviktsakcentueringen.

§ 9. Orsam. har två eller, om man så vill, tre tonfall, som dock icke skilja sig mera från varandra, än att de av ett vid målets tonalitetsförhållanden mindre vant öra lätt uppfattas som ensartade. Först sedan man under någon tid vant sig vid dem, uppfattas skillnaden tydligt. Noreen ansåg tidigare², att Orsam. blott har ett tonfall. Sedermera har han³ med ett frågetecken uppfört Orsam. bland de dialekter, som ha blott ett tonfall. Han säger sig dock numera vara oviss, om man icke här har att göra med två varandra mycket lika tonfall, båda sjunkande, men det ena (i »akuta» takter) en smula mera än det andra (i »grava» takter). De undersökningar, Noreen 1880 anställde över tonfallet i Orsam., företogs på personer från Maggås. De av mig ävensom av lektor Ernst A. Meyer anställda undersökningarna i denna fråga ha företagits i Hansjö, ock möjligt är därför, att här nedan återgivna förhållanden icke i allo äga sin tillämpning på Maggås; dock har jag vid undersökningar angående denna sak använt en av Noreens meddelare från Maggås, f. klockaren ock organisten E. Ericsson, ock vi kommo tillsammans till det resultatet, att tonfallet i akuta takter var mindre sjunkande än det i grava, vilket även överensstämmer med lektor Meyers ock mina resultat för Hansjö.

1) Sv. Lm. IV. 3.

2) Art. Accent i Nord. Familjeboks supplement.

3) Vårt spr. II, s. 472.

Jag övergår nu till att i detalj undersöka tonaliteten i de olika akcenttyperna i målet¹. Intervallernas ungefärliga storlek har jag ej själv alltid kunnat bestämma, utan jag anför dem efter Meyers i brev till mig lemnade upplysningar, som stödja sig icke på experimentella undersökningar, utan blott på »hörbeobachtungen».

Akc. 1. a) Ex. *bord* 'bord'. Efter ett mycket kort portamento uppåt faller tonen under större delen av vokalen ungefär -en kvart eller en ters, på kort vokal väl blott en sekund². Enligt Meyer håller sig i slutet av vokalen tonen en kort tid på samma djupa nivå, så att ett tydligt intryck av circumflex uppstår. Detta intryck av circumflex har jag aldrig fått.

b) Ex. *börda* n. plur. 'borden'. Tonalitetens förlopp tyckes mig här vara detsamma i första stavelsen som i den enstaviga formen, med undantag av att tonen icke vid stavelsens slut håller sig på samma nivå; därför saknas enligt Meyer circumflexen. I den andra stavelsen fortsätter tonen att falla, enligt min uppfattning ungefär en sekund.

Akc. 2. Ex. *bördå* dat. sg. 'bord(et)'. Tonen stiger under förra delen av första stavelsen, en stigning som alltid förefallit mig som det, vilket näst skiljer akc. 2 från akc. 1 i musikaliskt avseende, för att mot slutet av vokalen hålla sig på den uppnådda höjden³. I andra stavelsen faller tonen kraftigt, enligt Meyer omkring en septima eller oktav.

Jämviktsakcent. Ex. *föro* (*färo*) 'fara'. Tonalitetens förlopp i de ursprungligen kortstaviga orden visar enligt både lektor Meyers ock min uppfattning en stor likhet med tonaliteten i ord med akc. 2, varför Meyer kallar denna akcent för »gravis (vid ursprungligen kort rotstavelse)». Att märka är dock, att Meyers meddelare, en yngre man från Hansjö, som även av mig använts som meddelare, fullkomligt saknar kortstavigheten i sitt språk; hos honom är, såsom också Meyer anmärker, den första vokalen i ett ord av typen *föro* ungefär halvlång. Hos sådana personer, som hava kortstavigheten bättre bibehållen, framträder

¹) Olikheten i fråga om tonalitet hos ord med akc. 1 ock akc. 2 var av mig iakttagen, långt innan lektor Meyer hösten 1917 meddelade mig sina rön angående den musikaliska akcenten i Orsamålet.

²) Enligt både lektor Meyers ock min samstämmiga uppfattning.

³). Påpekat av Meyer.

nog tydligare skillnaden i musikaliskt avseende mellan jämviktsakcenten ock akc. 2. Tonens stigning i första stavelsen är då på grund av den korta uttalstiden knappt märkbar, den håller sig till stavelsens slut på samma höjd; därefter faller tonen i andra stavelsen, dock icke så kraftigt som i ord med akc. 2, enligt min uppfattning sjunker den möjligen en sekund (eller ters?). Vid halvlång kvantitet hos första stavelsen är stigningen i dennas första del mera hörbar, men ej alls så utpräglad som i ord med akc. 2. Tonens sjunkande i andra stavelsen är större, än då full kortstavighet är bibehållen. Meyer anslår intervallen mellan den högsta tonen i den första ock den lägsta i andra stavelsen till ungefär en kvint.

§ 10. Akc. 1 förekommer i följande fall (blott hos långstaviga):

a) i enstaviga ord, t. ex.

<i>aꝛs</i> n. hus	<i>kaꝛ</i> m. karl
<i>bꝛt</i> m. båt	<i>skoꝛn</i> m. best. skon
<i>gꝛ</i> v. gå	<i>truꝛ</i> n. tråg;

b) i best. nom. ock ack. sg. av enstaviga maskulina subst., t. ex.

<i>áꝛmꝛn</i> armen	<i>riꝛðꝛn</i> ryggen
<i>áꝛstꝛ</i> hästen	<i>qꝛáꝛn</i> vägen;

c) i best. nom. ock ack. samt dat. sg. av enstaviga fem subst., t. ex.

<i>bóꝛꝛsa</i> boken	* <i>nóꝛlꝛn</i> dat. nålen
<i>nóꝛla</i> nålen	<i>bóꝛꝛsꝛn</i> dat. boken
<i>sáꝛnðꝛja</i> sängen	<i>sáꝛnðꝛjꝛn</i> dat. sängen;

d) i plur.-former, som i rspr. ha akc. 1, av mask. ock fem. subst., t. ex.

<i>béꝛkꝛ</i> böcker	<i>féꝛtꝛ</i> fötter
<i>báꝛndꝛꝛ</i> bönder	<i>náꝛtꝛ</i> nätter
<i>bréꝛdꝛꝛ</i> bröder	<i>réꝛtꝛ</i> rötter,

samt i plur.-former på *-nꝛ* av fem. ock mask. subst., t. ex.

<i>kláꝛnꝛ</i> klor	<i>ꝛsínꝛ</i> kor
<i>skoꝛnꝛ</i> skor	<i>ꝛsímꝛ</i> dat. åt korna
<i>táꝛnꝛ</i> tår	<i>áꝛnꝛ</i> öar;

e) i best. nom. ock ack. pl. av enstaviga neutr. subst., t. ex.

<i>bóꝛda</i> borden	<i>lúꝛsa</i> locken
<i>knína</i> knäna	<i>táꝛsa</i> taken;

Ann. 1. Obest. ock best. dat. sg. av enstaviga neutr. subst. ha akc. 2, t. ex. *bòrdá, tåfsá*.

f) i komparativer på *-er*, motsvarande rspr:s på *-re*, t. ex.

<i>bátar</i> bättre	<i>míndar</i> mindre
<i>ýggar</i> yngre	<i>sámær</i> sämre
<i>lággar</i> längre	<i>tingar</i> tyngre;

Ann. 2. Märk, att *égörá* 'högre' ock *lágörá* 'lägre' ha akc. 2, beroende på att de övergått till den för adj. vanligaste komparationstypen, som motsvarar rspr:s på *-are*.

g) i kardinaltalen från 30 t. o. m. 90, t. ex.

<i>tráti</i> 30	<i>sákstri</i> 60
<i>fámti</i> 50	<i>sáuti</i> 70

amt *túsn* 1000;

Ann. 3. Märk med akc. 2 kardinaltalen från 13 t. o. m. 19, t. ex. *rátó* 13, *fámtó* 15 samt *fírá* 4, *ótá* 8, *níá* 9 ock *tíá* 10.

) i de oböjda formerna av en del subst. på *-al*, *-æn* (*-n*) ock *-er* samt i några ord av andra ordklasser på *-er*, t. ex.

<i>ágæl</i> n. hagel	<i>évær</i> prep. över
<i>gávæl</i> m. gavel	<i>fíngar</i> n. finger
<i>nógæl</i> m. nagel	<i>fjáðar</i> f. fjäder
<i>tágæl</i> s. tagel	<i>lédar</i> n. läder
* <i>bótn</i> m. botten	<i>móggar</i> adj. mager
<i>námæn^a</i> n. namn	<i>nórtær</i> adv. åt norr
<i>sókn</i> f. socken	<i>návær</i> n. näver
<i>qávgæn^b</i> m. vagn	<i>stívar</i> m. styver
<i>qátín</i> n. vatten	<i>tímbær</i> n. timmer
* <i>bístær</i> adj. bister	<i>fsédær^c</i> m. tjäder
<i>blómstær</i> n. blomster	<i>qédær</i> n. väder
<i>dígær</i> adj. fet	<i>qítær</i> m. vinter;

Av ovanstående ord ha de allra flästa i fornspråket varit enstaviga. Ord på *-er* ock *-al*, som varit flerstaviga även i fornspråket, ävensom subst. på *-ul* ha i regel akc. 2, t. ex.

<i>dóttær</i> f. dotter	<i>túmbæl</i> m. tumlare ¹
<i>dúktær</i> m. doktor	<i>fsáldær</i> m. källare
<i>flåtær</i> m. flottkarl	* <i>áksúl</i> m. axel
<i>sístær</i> f. syster	<i>stápúl</i> m. klockstapel.
<i>skráðær</i> m. skräddare	

^{a)} *námn* Sk.

^{b)} *qávgæn* Sk.

^{c)} Även *fsédur* Hs.

¹⁾ Liten bägare.

Märk dock *skåkul*^a m. 'skakel'.

i) i några sammansatta ord, t. ex.

<i>gåndera</i> pron. endera	<i>nórtor</i> adv. åt norr
<i>låsakó</i> m. fodral att förvara lien i	<i>róstak</i> m. hög med hässe- stänger
<i>låsmon</i> m. länsman	<i>súndág</i> m. söndag.

§ 11. Akc. 2 förekommer i följande fall (blott hos långstaviga):

a) i allmänhet i ord ock former, där rspr. har akc. 2, t. ex.

<i>grvóná</i> m. granne	<i>rækkest</i> superl. rikast
<i>kälör</i> m. pl. karlar	<i>tíá</i> räkn. tio
<i>kúlá</i> f. kulla, flicka	<i>möznör</i> pron. pl. mina
<i>nölör</i> f. pl. nålar	<i>mölá</i> inf. måla
<i>därfsá</i> n. dike	<i>mölad</i> pret. målade
<i>stürör</i> adj. pl. stora	<i>mölad</i> sup. målat
<i>rækörá</i> komp. rikare	<i>míá</i> prep. mellan;

b) i alla böjningsformer, som icke ha akc. 1, av nomina, pronomina ock värb, t. ex.

<i>ástá</i> m. obest. dat. sg. åt (en) häst	<i>mèrá</i> f. obest. sg. myr
<i>ástám</i> m. best. dat. sg. åt hästen	<i>kúlú</i> f. obest. ack. sg. kulla
<i>kälár</i> m. best. nom. pl. karlarna	<i>bördá</i> obest. ock best. dat. sg. bord(et)
<i>kälumós</i> m. best. gen. pl. karlarnas	<i>bördúm</i> obest. dat. pl. bord
<i>kälumó</i> m. best. dat. pl. åt karlarna	<i>stürón</i> adj. ack. sg. m. stor
<i>sæggör</i> f. obest. nom. ock ack. pl. sängar	<i>stürá</i> adj. ack. sg. f. stor
<i>sæggúm</i> f. obest. dat. pl. sängar	<i>stürú</i> adj. dat. sg. n. stor
	<i>stürör</i> adj. nom. pl. m. f. stora
	<i>möznúm</i> pron. dat. sg. m. min
	<i>bærtúm</i> pres. 1 pl. (vi) bita
	<i>mölá</i> imp. sg. måla;

c) i nästan alla sammansatta ord, vilkas första sammansättningsled utgöres av ett långstavigt ord (om undantag se § 10 i), t. ex.

^{a)} *skåkul* Sk.

bråstsöka f. lungсот   *kävstjinn* n. kalvskinn
gjástbú n. »gästabad», bröllop   *trápipa* f. träpipa
gákkál m. valljon   *stjinnstjinn* n. kärnmjök;

d) i motsats till rspr. i följande fall:

1) i komparativen *stæra* 'större';

2) i sg. pres. av värb efter 2:a svaga konjug. Dock kan här även akut akcentuering förekomma. Ex.

biðjar l. *biðjar* bygger   *stjinn* l. *stjinn* köper
stæra l. *stæra* heter   *stjinn* l. *stjinn* visar;

3) i prefixavledda ord med upptakt, t. ex. *befála* v. 'befalla', *farstæra* v. 'förstöra'.

Märk dock *farsmáda* v. 'försmäda'.

§ 12. Förekomsten av upptakt inskränkes därigenom att många prefixavledda samt en del inlånade ord, som i rspr. ha huvudtrycket på andra stavelsen, i målet ha huvudtrycket förlagt till första stavelsen, t. ex.

<i>biðning</i> adj. behändig	<i>kassera</i> v. kassera
<i>beskælig</i> adj. beskedlig	<i>katekes</i> m. katekes
<i>begrava</i> v. begrava	<i>maskin</i> m. maskin
<i>besvælig</i> adj. besvärlig	<i>metall</i> s. metall
* <i>gemensæm</i> adj. gemensam	<i>patron</i> m. patron
<i>gardist</i> m. gardist.	<i>rejäl</i> adj. rejäl
<i>kalas</i> n. kalas	<i>soldat</i> m. soldat.

Kap. 3. Språkljudens kvalitet ock förekomst.

I. Vokalerna.

§ 13. Orsamålet har följande enkla vokaler: *a*, *æ*, *o*, *e*, *æ*, *æ*, *æ*, *o*, *u*, *æ*, *æ*, *o*, *æ*, *o* ock *o* samt av diftonger utom de med *æ* ock *o* som första beståndsdel bildade stigande endast de båda fallande: *ææ* ock *oæ*.

A. Enkla vokaler.

a ock *o*.

§ 14. *a* är till kvaliteten i det närmaste fullkomligt likt rspr:s långa *a* ock skiljer sig tydligt från det långa *a*-ljudet i

grannmålen i Mora ock Våmhus, vilket närmast är ett allmän-europeiskt *a*-ljud. Det förekommer (i allmänhet) blott såsom långt (utom i diftongen *a₂*). Slutljudande kort *a* har jag dock ofta vid uppteckningarna tecknat som *a*, emedan det förefaller mig vara längre bakåt bildat ock något mörkare än *a*, vilket är särskilt märkbart i många äldre personers tal. I denna avhandling har jag dock alltid i detta fall använt *a*. — I Skattungbyn uttalas *a* med en mörkare klang ock är något trängre labialiserat. Det närmar sig alltså *ω*, men har icke den å-färg, som utmärker *ω* i Orsam. Vid bildandet av *ω* saknas enligt H. Geijer det eljest för *ω* mäst karakteristiska, nämligen sänkning av struphuvudet.

§ 15. *ω* uppträder blott som variant till *a* ock *a*, nämligen då detta skulle komma att stå i närheten av nasal, ock är självt oftast något nasalerat¹. Förekomsten av *ω* för *a* i närheten av nasal är dock ej fullt konstant. Då det för övrigt icke har någon från *a* ock *a* avvikande användning, har jag för överskådlighetens skull ansett det lämpligast att behandla *ω* tillsammans med de båda andra kvaliteterna av *a*-ljudet². — Förekomsten av *ω* är icke, så vitt jag kunnat finna, inskränkt till vissa byar. Även i Maggås, där enligt Noreen³ *ω* skulle saknas, har jag dock antecknat *ω* i några fall, men även *a*, där man skulle väntat *ω*.

§ 16. *a* (*ω*) ock *a* motsvarar regelbundet vspr. *ā*, där detta i målet icke företrädes av *a* (§ 27), *e* (§§ 35, 36), *α* (§ 100 a) eller *a* (§ 109 a). Ex.

<i>a</i> v. hava	<i>bågər</i> ^c m. bagare
<i>àka</i> ^a f. haka	<i>båkstifs</i> n. bakstycke
<i>al</i> adj. hal	<i>bar</i> pret. bar
<i>aln</i> f. aln	<i>båra</i> adv. bara
<i>àvun</i> ^b adj. avig, elak	<i>blā</i> n. blad
<i>àvundsöm</i> adj. avundsjuk	<i>bra</i> adv. bra

^a) *àka* Sk.   ^b) = Sk.   ^c) *bågər* Sk., *bågər* Mg.

¹) Jag har utsatt nasaltecken blott i de fall, då nasaleringen är så stark, att man någorlunda lätt lägger märke till den.

²) I yngre personers tal visar *ω* tendens att övergå till rent *a*-ljud, t. ex. *nógəl* 'nagel', *snòra* 'snara'.

³) Dalm. II, s. 6.

<i>dag</i> m. dag	<i>spådi</i> m. spade
<i>fäl</i> adj. »fal», ledig ¹	<i>stådun</i> adj. stadig
<i>flåfsi</i> ^a m. flake	<i>ståfsi</i> m. stake
<i>gål</i> ^b adj. galen	<i>slåga</i> f. slaga
<i>gåtå</i> ^c f. gata, inhägnad väg	<i>tak</i> n. tak
<i>gav</i> pret. gav	<i>tam</i> adj. tam
<i>grav</i> f. grav	<i>qåfsin</i> ^b adj. vaken
<i>kåka</i> ^d f. kaka	* <i>qns</i> ⁱ propr. Hans
<i>kåla</i> v. karda	<i>gnågon</i> (Mg.) adj. gnatig
<i>kav</i> n. »kap», skålmstykke	<i>grån</i> ^j f. gran
<i>kav</i> m. ogift karl	<i>kråna</i> v. lyfta upp med kran
<i>kart</i> m. kart	<i>lam</i> ^k adj. lam
<i>kåsi</i> m. riskase	<i>måger</i> adj. mager
<i>lad</i> f. lada	<i>måra</i> f. best. maran
<i>lag</i> n. lag, sällskap	<i>nåkun</i> adj. naken, oselad (om häst)
<i>lagum</i> adv. lagom	<i>når</i> m. nar, tvärså på dörr
<i>par</i> n. par	<i>snår</i> adj. snar, snabb
<i>rad</i> f. rad	<i>snåra</i> ^l f. snara
<i>sål</i> m. sadel	<i>stad</i> m. stad
<i>sav</i> m. sav, årsring på träd	<i>sqån</i> ^m f. svan
<i>skåkul</i> ^e m. skakel	<i>qån</i> m. vana.
<i>skåri</i> m. skara	Märk <i>kåm</i> ⁿ 'kom' ² , <i>lås</i> 'läste', <i>qag</i> 'våge' m. fl. st. pret.
<i>skåta</i> ^f f. skata	§ 17. <i>a</i> (<i>å</i>) motsvarar i en del ord rspr:s korta <i>a</i> , t. ex.
<i>ålnåka</i> f. almanacka	<i>skåklur</i> m. pl. skaklar
<i>fåfå</i> m. farfar	<i>står</i> m. starr
<i>fåtin</i> adj. fattig	(<i>s</i>) <i>tråst</i> adv. strax
<i>flådra</i> v. fladdra	<i>sqåg</i> n. svalg
<i>påpår</i> n. papper	<i>qåufål</i> n. vattenfall
<i>rågla</i> v. ragla	

^a) = Slb.   ^b) *gål* n. Sk.   ^c) = SlbTvIMg.   ^d) *kåka* Sk.
^e) *skåkul* Sk.   ^f) *skåta* Mg., *skåta* Sk.   ^g) *spåde* Mg., *spådi* Sk.
^h) *qåfsin* Sk.   ⁱ) = SkStmKallh., *qns*, *ans* Mg., *qns* ÅbHol.
^j) *grån* Kb.   ^k) = MgNb., *lam* Åb., *lam* Hs.   ^l) *snåra* Sk.
^m) *sqån* Sk.   ⁿ) Åven *kåm* HsSk.

¹) Till arbete, färdig t. ex. att gifta sig, att dö.

²) Runsv. (sälls.) kam.

* *fåmô*^a f. farmor   *stånö*^b v. stanna

glöm (Sk.) n. glam, prat

Bland dessa ord märkas en del främmande, i vilka akcenten har flyttats från sista till första stavelsen, t. ex.

åprila s. april

kåséra v. kassera

åråst m. arrest

kåfsés m. katekes

gårdist m. gardist

mösin m. maskin

gråséra v. grassera

påtrön m. patron

kålås n. kalas

såtinsböd f. satinslivstykke.

Märk *kåtra* propr. f. 'Katrina, Karin'.

§ 18. *a* motsvarar rspr:s av äldre a uppkomna å:

a) där detta står framför rd eller ur rd uppkommet (tjockt) 1, t. ex. *bård* (Stm.) m. »bård», 'kant'¹, *gård* m. 'gård', *sqård*^c m. 'svål, gräsmatta';

Märk även utan motsvarighet i rspr. *kård* m. 'linning'².

Anm. Undantag bildas av *mård* m. 'mård' ock *ård* adj. 'hård'. En ursprungligare form av hård på a torde dock ha funnits, vilket framgår av *årnö* v. »hårdna» tjockna (om deg) ock *årdétin* adj. 'hårdäten'.

b) i några enstaka ord: *a* prep. 'åt'³, *åkudön* n. pl. 'körredskap', *åknigg* f. 'åkning, körslor'.

Märk även *ifår* adj. 'dräktig (om får)'⁴.

§ 19. *a* motsvarar rspr. ä:

a) efter *z* ock *sfs* i några få ord:

fzåder f. fjäder

sfsåra f. skära

sfsål pres. stjal

sfsårubrad (Åb.) n. skärbräde

sfsar pres. skär

(vid skomakeri);

Anm. Angående *bzar* 'bärg' m. fl. ord, där *za* motsvarar rspr. ä, ävensom *fsag* 'teg' se § 68.

b) i några enstaka ord:

dar adv. där⁵

gras n. gräs⁶

a) = Mg.

b) *stånö* Åb.

c) *sqål* Sk.

¹) Icke funnet av mig, men anført av Nor. Dalm. II, s. 30.

²) Sv. dial. kval Rz s. 370; nyno. kvale, kvaale 'brem, kant, bred borde' Torp.

³) Fsv. *āt* (jämte *ät*).

⁴) Jfr *ikåv* adj. 'dräktig (om kor)'.

⁵) Fsv. (sälls.) ock fgotn. þar.

⁶) Fvno. gras; jfr. fsv. grasiþur.

gråvsqööm n. grävsvin¹   *ståga* f. ståva³.

nåslugtåg m. näsborre²

§ 20. *a* står slutligen för rspr:s *o* (*o*) i *dzårda*^a pret. 'gjorde', *gart* sup. 'gjort'.

Anm. *a* i *dzårda* ock *gart* kan möjligen sammanställas med fno. *giarða* ock den i runsv. vanliga formen *kiarþi*, vilken kan tolkas som *giarþi*. Märk vidare det i äldre runsv. vanliga *karþi*, vilket kan ha angivit uttalet 'garðe, som väl då skulle vara identiskt med Sk. *gård*. Se Nor. Altschw. Gr. § 553 anm. 5.

§ 21. *a* (*æ*) märkes även i *dæn(a)* l. *dæ* adv. 'där', *dja* v. 'giva', i vilket senare ord ä (jfr Älvd. *djævo*, dalal:s *giæv*) väl blivit *a* enligt en i Orsam. vanlig utveckling av *jä* till *ja* (jfr Älvd. *džæna* 'gärna', Orsam. *džænæ*).

§ 22 *a* (*æ*) ock *æ* märkes vidare i bl. a. följande ord, som saknas i rspr.:

ålmyg m. slipsten av 20
värktums diameter⁴

ar m. stengrund i vatten⁵

åvi m. vik i en ström⁶

båri m. trollhare⁷

båsa^b f. trä lur

brågl v. gå runt för ögonen⁸

dåsa v. gå ock lata sig⁹

drag f. mindre timmer-
kälke¹⁰

flå n. skal av frukt eller
potatis¹¹

gån f. röst

gånar^c pl. best. gälarna¹²

glåpun adj. som pratar
dumheter¹³

a) *gård* Sk.

b) *båsa* Sk.

c) *gånar* Sk.

1) Jfr Orsam. *grævo* v. 'gräva'.

2) Jfr nygutn. *nasä* 'näsa' Rz s. 462, nyno. *nasa* 'näsa' Aas.

3) Nyno. *stava* 'et lidet spand' Aas.

4) Jfr sv. dial. *tolvalning* 'en bjälke med 12 alnars längd' Rz s. 7

5) Sv. dial. *har* 'stengrund' Rz s. 244.

6) Sv. dial. *ava*, *avi*, *ave* 'grund ock trång vik' (av sjö eller ström) Rz s. 16.

7) Älvd. *barr* 'lyckoande' Nor. Dalm. II, s. 14 anm. 3.

8) Nyno. *bragla* 'blusse, spille i vexlende lys og farver'. »Dæ bragla faar öugaam» Ross.

9) Sv. dial. *dasa* 'ligga ock sträcka sig, ligga ock lättjas' Rz s. 85.

10) Nyno. *drag* 'kort tømmerlåde' Ross.

11) Sv. dial. *flå* Rz s. 152.

12) Sv. dial. *gan* 'gap, gom, mun, gäl' Rz s. 184.

13) Jfr Orsam. *glåpo* 'prata dumheter'.

<i>gnög</i> n. kält ¹	<i>rävla</i> v. tala oanständigt ¹⁰
<i>grävva</i> f. hacka	<i>llävera</i> v. sladdra
<i>gågla</i> (Hol.) v. smågräla ²	<i>tåda</i> f. gräs på gödslad äng ¹¹
<i>kåra</i> f. raka l. skrapa av trä ³	<i>qävla</i> v. veckla in ¹²
<i>kåsugg</i> m. skinnpäl ⁴	* <i>önsrå</i> propr. Hansjö (by)
<i>kåtun</i> adj. svår, besvärlig ⁵	<i>ävavil</i> propr. egendom i Hansjö
<i>kävqårs</i> adj. »kav-vis» ⁶	<i>ävin</i> (dat. <i>ävom</i>) propr. sank äng i Hansjö
<i>lön</i> f. gångjärn, pl. best. <i>länar</i>	<i>skårugsmér</i> propr. myrslog i Hansjö
<i>pådra</i> f. en slags hemvävd underfilt ⁷	<i>skåtugbin</i> propr. Skattungsbyns kapellförsamling i Orsa.
<i>påråktun</i> adj. stolt ⁸	
<i>rat</i> n. skräp ⁹	

a (*o*).

§ 23. *a* förekommer i målet blott som kort. Det motsvarar fullkomligt det »allmän-europeiska» långa *a*-ljudet eller det nordsvenska.

§ 24. *a* (*o*) motsvarar regelbundet rspr:s korta *a*, där detta i målet icke företrädes av *a* (§ 17), *e* (§ 45 a), *ø* (§ 50), *u* (§§ 88 c, 93 a), *ä* (§ 100 b), *o* (§ 104), *å* (§ 112 a), *ø* (§ 119 b). Ex.

¹) Sv. dial. *gnag* 'oupphörligt smågräl' Rz s. 204.

²) Nyno. *jagla* 'tygge mäsomt, vrövla', shet. *jagl* 'twiste', eng. dial. *jaggle* 'trätte' Torp.

³) Att skyffla omkring säden i torkstugan med. Jfr sv. dial. *kara* 'hopskrapa' Rz s. 309; nyno. *kara* 'skovl' Torp.

⁴) Älvd. *kasugg*.

⁵) Sv. dial. *katig* 'stridig' Rz s. 313.

⁶) Som vill visa sig bättre, än han är. Att jämföra är kanske sv. dial. *kav* 'aldeles, mycket' Rz s. 315.

⁷) Se Nor. Dalm. II, s. 140 f.

⁸) Häls. *paraktug* 'illparig' Wennberg.

⁹) Sv. dial. *rat* 'skräp, avfall' Rz s. 526.

¹⁰) Sv. dial. *ravla* 'storskrävla, prata dumheter'. Jfr sv. dial. *ravel* 'prat, något som är dåligt' Rz s. 520.

¹¹) Fvno. *taða* 'gras paa gjödsla eng'.

¹²) Häls. *vafia* 'trassla hop, blanda om vartannat' Wennberg.

<i>åbör</i> m. aborre	<i>mågå's</i> propr. Maggås (by)
<i>åka</i> f. hacka	<i>råka</i> m. hund(racka)
<i>arg</i> adj. arg	<i>rapp</i> adj. rapp, rask
<i>årmās</i> v. harmas	<i>rasp</i> f. rasp
<i>årva</i> f. harv	<i>sakta</i> adv. »sakta», nog, sä-
<i>ara</i> m. harr	kert
<i>aska</i> f. aska	<i>saksög</i> n. saxhugg ¹
<i>at</i> konj. att	<i>skaft</i> n. skaft
<i>bark</i> m. bark	<i>skärpsint</i> adj. långsynt
<i>barm</i> f. ^a barm	<i>stakmóra</i> propr. Stackmora
<i>dåldra</i> v. dallra	(by)
<i>dånsa</i> v. dansa	<i>sqart</i> adj. svart
<i>dånska</i> m. dansk	<i>spar</i> m. sparv
<i>dåska</i> v. daska	<i>staka</i> v. stacka, lägga upp
<i>dråga</i> v. dragga	i högar
<i>fast</i> (Nb.) adv. fort	<i>slag</i> m. slag
<i>gåldra</i> v. gallra	<i>slårva</i> f. slarva, trasa
<i>gråla</i> adv. »granneliga» sär-	<i>tag</i> m. tagg
deles	<i>tåpa</i> v. tappa
<i>kålmóra</i> propr. Kallmora	<i>tåltrast</i> m. talltrast
(by)	<i>gåga</i> f. vagga
<i>kåsta</i> v. kasta	<i>qarm</i> adj. varm
<i>kåsa</i> m. kassa	<i>qåtñ</i> n. vatten
<i>kåt</i> m. katt	* <i>qn</i> pron. han
<i>knåka</i> v. knacka, klappa	<i>ånw^b</i> propr. Anna
kläder	<i>qnd</i> (Sk.) ² f. hand
<i>kqast</i> m. blomkvast, bukett	<i>qndas^c</i> propr. Anders
<i>låks</i> m. lax	<i>band^d</i> n. band
<i>låpa</i> v. lappa	<i>blånda^e</i> v. blanda
<i>lås</i> n. lass	<i>brån</i> pret. brann
<i>låska</i> v. laska (syihopovanlä-	<i>fram^f</i> adv. fram
der ock bakstycke på skor)	<i>gåmbler^g</i> adj. pl. gamla

^{a)} mask. Sk.   ^{b)} = Vg.   ^{c)} *åndas* Åb.   ^{d)} = ÅbHol.
^{e)} = Mg.   ^{f)} = StmNb.   ^{g)} *gåmbler* TvI.

¹⁾ Ojämnt märke, som saxen lemnar efter sig vid fårklippning.

²⁾ I den övriga delen av socknen användes i samma betydelse ordet *nēvi*.

<i>gørn</i> ^a n. garn	<i>mårgit</i> propr. Margreta
<i>grønasmør</i> f. »grannasmor» ¹	<i>pørn</i> ^e f. panna
<i>kørnb</i> ^b m. kam	<i>spørn</i> m. »spann», skrin
<i>knøgut</i> adj. n. knaggligt ²	<i>størn</i> (Sk.) adj. stam (stammande)
<i>lørnbør</i> ^c m. lam	<i>tørn</i> ^f f. tand.
<i>mørk</i> ^d m. mask	

§ 25. *a* (*ω*) motsvarar rspr. *a* i ändelser:

a) hos fem. ock neutr. subst. i sg. i vissa kasus, t. ex.

<i>gàta</i> f. (o)best. nom. sg.	<i>gata</i> (n)
<i>fjørfsa</i> f. (o)best. nom. sg.	<i>kyrka</i> (n)
<i>øga</i> n. (o)best. nom. dat. ock ack. sg.	<i>øga</i> (t)

* *sjørn* f. (o)best. nom. sg. *stjärna*(n);

b) hos adjektiven i ack. plur. m., t. ex. *løgga* 'långa', *røda* 'röda';

c) hos värben i inf. ock 3 plur. pres., t. ex. *bijsa* v. '(att) bygga', (de) 'bygga', *tråvas* v. '(att) trivas', (de) 'trivas', *rinna* v. '(att) rinna', (de) 'rinna'.

Anm. *a* (*ω*) saknas i vissa ställningar hos inf. ock 3 plur. pres., t. ex. *i-ska-ønder-dråe* 'jag skall sätta medar under släden'; jfr: *i-bi-tøndjun-ta-øndra* 'jag blir tvungen att sätta på medar'; *dam-bruk-lå-si non-gålkal* 'de bruka leja sig någon vallare'; *firi-mismørn bifør-dam bort-i-bøidar* 'före midsommaren boföra de bort i fäbodarna'; *upi-tåjsa sit-ran-møg ta-øndj-källa-upø*, *mas-dam-køka* 'uppe i taket sitter en kvist att hänga kittlarna på, medan de koka'.

§ 26. *a* (*ω*) förekommer vidare i en del böjningsändelser, som sakna direkt motsvarighet i rspr., t. ex.

<i>åsta</i> m. (o)best. ack. plur.	·hästar(na)
<i>fjåka</i> m. obest. ack. sg.	kälke
<i>rårka</i> propr. m. dat.	åt Erik
<i>kølunø</i> f. best. dat. plur.	åt flickorna
<i>størn</i> m. obest. ack. sg.	stor
<i>løgga</i> f. » » »	lång
<i>mørnø</i> f. ack. sg.	min.

§ 27. *a* motsvarar rspr:s långa *a*:

a) framför *kn* i: *såknø* v. 'sakna', *øåknø* v. 'vakna';

^a) = Vg.

^b) = Hol.

^c) *lørnbør* Sbk, *lørnbør* Sk.

^d) = Mg.

^e) = Åb.

^f) *tørn* Slb.

¹) Benämning på skogsfrun.

²) Änysv. knaggot Gloss.

b) framför **ll** ← **rl** i: *fäl*n adj. 'farlig', *kal* m. 'gift karl'.

Märk även utan motsvarighet i rspr. *päl*n adj. 'elak'¹.

Anm. Kanske hör *fäla* m. 'far (lilla?)' hit.

§ 28. *a* (*ω*) motsvarar rspr:s av fsv. **a** uppkomna å i:

at adv. åter, tillbaka²

* *stōnd* n. stånd

lat v. låta³

stōnda v. stå(nda).

qārta f. vårta

Märk *ω* för rspr:s å-ljud i det inlånade *kōntōr* n. 'kontor'.

§ 29. *a* (*ω*) motsvarar rspr. **ä**:

a) i förbindelsen *æa* (*æω*), t. ex.

bjæla f. »bjällra»⁴

spjæld n. spjäll

bjært adj. hjärt

* *æmt* adv. jämt

fjæl n. fjäll

æmæn adj. jämn

fjæskun adj. fjäskig, senfärdig

æon^a n. järn

æpa gårdsn. Jeppa

æna m. hjärna

ærpa m. järpe

æygka v. jämka

ærpōsn propr. Järpåsen
(fäbod)

spjænw v. spjärna;

Märk ä-vokal i *æmra* v. 'jämra', *æta* m. 'jätte' ock *ært*a n. 'järta'.

b) i förbindelsen *ǰa* (*ǰω*), t. ex.

ǰæl adj. gäll

ǰæsta (Sk.) v. gästa

ǰarv adj. djärv

ǰæstbē n. »gästabud» bröllop

ǰæspa v. gäspa

* *ǰænō* adv. gärna;

c) i förbindelsen (*s*)*ǰæ* ([*s*]ǰæ), t. ex.

sǰæla f. skälla

ǰarv adj. kärv

sǰæpa f. skäppa

*ǰærv*a m. kärve

ǰæks m. käke

* *sǰænō* f. stjärna

ǰældar m. källare

*ǰæn*a m. tjärn;

Märk även *sǰælda* adv. 'sällan' långsamt⁵.

Anm. Angående *ǰæld* m. 'eld' m. fl. ord, i vilka *ǰa* motsvarar rspr:s **e** ock **ä** se §§ 68, 69.

^a) = Stm., *æon* Hol. (yngre gener.).

¹) ← *parlig; jfr illparig, nyno. fulparug 'fuld av smaasvik'; par 'kvik' (mest i daurlig bet.) Torp.

²) Fsv. atter, ater.

³) Fsv. lata.

⁴) Köttväxt under halsen på getter.

⁵) Fsv. siældan.

d) i följande enstaka ord:

alft m. hälft¹*brad* f. brädd²*gläfsa* v. gläfsa³*skräddar* m. skräddare⁴*qakst* m. växt⁵* *glönsa* (Slb.) v. glänsa*möjlor* f. best. pl. mäss-
ling⁶.Märk *a* för rspr. *e* (*ä*) i slutstavelsen av *käpal* n. 'kapell'.§ 30. *a* (*o*) märkes vidare i *gar* 'gjord'⁷ i sammans., t. ex. *fargár* part. o. adj. 'förgjord', *tägda* pret. 'teg', *takt* sup. 'tigit', *fnöttra* v. 'fnittra', *mösa* m. 'misse, katt', samt i några st. pret., t. ex. *ag* 'hög', *rak* 'räckte', *spön* 'spjärnade', *qalt* 'välte'.§ 31. *a* (*o*) märkes i bl. *a*. följande ord, som icke ha direkt motsvarighet i rspr:*äda* f. öra på en gryta o. d.⁸*öndläddin* m. best. nyvuxetgräs på slagen äng⁹*bätnev* v. bli bättre, läkas¹⁰*dömbas* v. fäkta ock gå
på¹¹*däntbit* (Vg.) m. mat, som
man får av en snål person
nästan mot dennes vilja¹²*fnöla* v. fjälla¹³*gad* (Sk.) m. spår efter älg
l. hare¹⁴*grömsa* v. lägga sig i and-
ras angelägenheter¹⁵*knög* m. liten upphöjning i
marken¹⁶*kqåla* v. bubbla¹⁷*mökse* v. mäkta¹⁸*räfte* m. sparre¹⁹*räpla* v. prata smörja²⁰1) Jfr Orsam. *alv* adj. 'halv'; fsv. halft.

2) Nyno. bradd 'kant, rand, bred' Aas.

3) Sv. dial. gläfsa 'sluka i sig' Rz s. 196.

4) Fvno. skräddari.

5) Fsv. vaxter.

6) Änsv. masla Gloss.

7) Fgutn. gar.

8) Fvno. hadda.

9) Fsv. anläpi.

10) Fsv. batna.

11) Jfr sv. dial. damba 'springa, så att det dammar omkring' Rz s. 88.

12) Jfr änsv. dant 'förtal, klander' Gloss.

13) Sv. dial. fnalla 'sakta riva av, ränsa' Rz s. 156.

14) Nyno. gadd 'spor' Aas.

15) Sv. dial. grams 'äta begärligt' Rz s. 209.

16) Sv. dial. knagg 'liten kulle' Rz s. 332. Jfr rspr. knagglig.

17) Se Bugge i Nor. Dalm. II, s. 105 not 8.

18) Sv. dial. maksä Rz s. 424.

19) Varpå taket i en stugbyggnad vilar; sv. dial. rafft Rz s. 520;

fvno. raptr 'stokk, raft'.

20) Nyno. rapla 'plapre' Ross.

<i>skómpær</i> adj. snäll ¹	<i>kåmbáv</i> propr. tjärn n. om Hornbärga
<i>stárva</i> v. tröttna ²	<i>kúlsárv</i> propr. ängsnamn.
* <i>álqálla</i> propr. Hällvasslan ³	

e.

§ 32. *e* förekommer mig i allmänhet vara något längre bakåt bildat än rspr:s långa *e* ock ha en större uttalslatitud än motsvarande ljud i rspr., varför jag stundom för samma ord i Hansjö har antecknat än *e* ock än *a*. Samma växling av *e* ock *a* förekommer även i andra byar.

e förekommer i de ojämförligt flästa fallen som långt. Som kort förekommer det i förstaveln *be-* ock i kortstaviga ord, där ljudet dock tenderar att övergå till *a*, samt i *t*-former av adj. ock värb med långt *e* i stammen.

§ 33. Långt *e* motsvarar regelb. rspr:s långa *e*, som är uppkommet av äldre *ei*, där detta icke motsvaras av *ie* (§ 68), t. ex.

<i>ben^a</i> n. ben	<i>éda</i> propr. Heden(s by)
<i>bet^b</i> pret bet	<i>el</i> adj. hel
<i>brèdas</i> v. breda sig, ta upp stort rum	<i>es^c</i> adj. hes
<i>deg^c</i> m. deg	<i>èsunn^f</i> adj. ensam
<i>dèla</i> v. dela	<i>et</i> adj. het
<i>dèras</i> pron. deras	<i>feg</i> adj. feg, som kommer att dö snart
<i>djet^d</i> f. get	<i>fel^g</i> n. fel
<i>èdsórin</i> adj. edsvuren	<i>flèrær</i> pron. flera
<i>èda</i> f. hed, mark beväxt med tallskog	<i>klènvólög</i> adj. klen, dålig
	<i>lèda^h</i> v. leda

^{a)} Även *ben* Hs.   ^{b)} Även *bet* Hs.   ^{c)} Även *deg* HsMg.
^{d)} Även *djet* Hs.   ^{e)} *es* Sk.   ^{f)} *èsunn* Mg., *ysunn* Sk.
^{g)} *fèl* Stm., jfr *fèlskütin* Hs.   ^{h)} *lèda* Stm.

¹⁾ Häls. skamper 'snäll, välartad' Rz s. 579.

²⁾ Sv. dial. starva 'arbeta med besvär' Rz s. 670; fvno. starfa 'arbeida, sträva'.

³⁾ Sista sammansättningsleden är *qal* f. 'bäck'.

<i>lëta</i> v. leta	<i>sen</i> ^a adj. sen
<i>mer</i> ^a adv. komp. mer	<i>sten</i> ^e m. sten
<i>red-äv</i> v. avreda	<i>steg</i> pret. steg
<i>ren</i> ^b adj. ren	<i>stëjsa</i> v. steka
<i>rep</i> n. rep	<i>sfsed</i> ^f f. sked
<i>seg</i> ^c adj. seg	<i>qet</i> pres. vet.

Märk *tqer* räkn. 'två'¹.

§ 34. *e* står för rspr:s korta *e* i några ord framför *m*, t. ex. *em*^b adv. 'hem', *ëmaw* adv. 'hemma', *rem*^f f. 'rem', ock framför *g* i *snëgla* samt i följande ord, i vilka akcentförflyttning ägt rum *gjemansöm* adj. 'gemensam', *rëgal* adj. 'rejäl', *mëtäl* s. 'metall'.

§ 35. *e* (*ë*) motsvarar rspr. *a* i några ord:

<i>ber</i> ⁱ adj. bar ²	<i>qërum</i> pron. dat. sg. m. ock
<i>ëri</i> ^k m. hare	andra böjda former av <i>qan</i>
<i>qëpa</i> m. valp ³	'varje' ⁴ .

Anm. Noreen Dalm. II, s. 74, hänvisar för *ëri* 'hare' till isl. heri. Kanske kan dock *e* förklaras såsom uppkommet genom vokal-assimilation: hari → *ëri* liksom fari(t) → *fëri*. På samma sätt skulle Moram:s (Noret) *æri*, a. a. s. 75, kunna förklaras som *færi*, a. a. s. 45. Ett stöd för denna utveckling av hari till heri kan kanske sökas i det förhållandet, att bar (dalm. *ber* l. *bar*, isl. berr), vars *e* i dalm. ock isl. måste ha uppkommit av r-omljud eller stå i avljudsförhållande till *a* i bar⁵, i Norets varietet av Moram. har *ë* (*ber*), under det att hare i detta bymål har vokalen *æ* (*æri*), liksom farit (*færi*).

§ 36. *e* motsvarar vidare rspr. *a* ock *u* i några ursprungligen kortstaviga supiner av starka värb, där *e* uppkommit genom vokalassimilation med slutstaveleens *i*, t. ex.

<i>fëri</i> ¹ sup. farit	<i>qëri</i> ^m sup. varit
<i>gnëri</i> sup. gnagit	* <i>bëri</i> ^o sup. burit
<i>mëli</i> ^m sup. malit	<i>skëri</i> ^p sup. skurit

a) Även *mër* Hs.

b) Även *rën* Hs.

c) Även *seg* Hs.

d) Även *sën* HsSbk.

e) Även *stën* Hs., *stæn* Sk.

f) Även *sfsed*

g) Även *äd* Hs.

h) Även *ëm* Hs.

i) Även *rëm* HsTvl.

j) Även *bar* Hs.

k) *ëri* Tvl.

l) Även *fëri* Hs., *färi* Sk.

m) Även *mëli* Hs., *mëla* Olj., *mälli* Sk.

n) Även *që(r)* Hs.

o) Även *bëri*, *bëri* Hs., *bäri* Sk.

p) Även *skëri*, *skëri* Hs., *skäri* Sk.

1) Fvno. tueir.

2) Fvno. berr.

3) Fvno. hvelpr; fsv. hwælper.

4) Fvno. hueriom av huerr.

5) Nor. Altisl. gr. § 68, anm. 1.

§ 37. *e* (*ē*) står för *rspr.* i uti orden:

gēvi^a sup. givit¹ *skrēva* v. skriva³
kētil^b m. kittel² *tēna* f. tina⁴.

§ 38. *e* (*ē*) företräder *rspr.* ä:

a) framför konsonant, efter vilken *j* i målet har bortfallit, t. ex.

ēsa f. hässa *krēva* v. kräva⁷
ēva f. häva, lyfta⁵ *qēla*^d v. välja
fēra f. färja *qēna* v. vänja
fēra v. färja *sēla*^e v. sälja
kqēva^c v. kväva⁶ *sqēri* propr. Sverige;

Hit hör även *stēda* s. 'städ'. Jfr fsv. *stādhiastokker* 'stock, som tjänar som underlag för ett städ'.

Märk utan motsvarighet i *rspr.*: *ēra* f. 'räfsa'⁸, *kēva* (Åb.) v. 'skumma'⁹.

Anm. Märk *e* i *sēlda* pret. 'sälde' av *sēla*.

b) i en del andra ord, vilkas *e* går tillbaka på samno. *ē* eller *æ*, t. ex.

blēsa^f f. bläs *nēvi*¹ m. näve
er n. ärr *qēdar*^m n. väder
kēlygg^g f. käring, gift kvinna *qeg*ⁿ m. väg
kqēdo^h v. kväda, sjunga *qev*^o m. väv
*lēdar*ⁱ n. läder *seg*^p imp. säg
lēso v. läsa *sqēgo*^a v. svälja
nēs^j n. näs *fjsh* m. tjäle.
net^k n. nät

^{a)} Även *gēvi*, *gēvi* Hs., *gēvi* Sk. ^{b)} *kētil* Sk. ^{c)} Även *kqēva* Hs.
^{d)} Även *qēla* Hs. ^{e)} Även *sēla* Hs. ^{f)} Även *blēsa* Hs.
^{g)} Även *kēlygg* Hs. ^{h)} Även *kqēdo* Kb. ⁱ⁾ Även *lēdar* Hs.
^{j)} Även *nēs* Hs. ^{k)} Även *net* Hs. ^{l)} Även *nēvi* Hs. ^{m)} Även *qēdar* Hs.
ⁿ⁾ Även *qeg* Hs. ^{o)} Även *qev* Hs. ^{p)} Även *seg* Hs.
^{q)} Även *sqēgo* Hs.

¹⁾ Jfr fsv. part. pret. *giefuin*; isl. *gefenn*.

²⁾ Fsv. *kättil*, *ketil*; isl. *ketill*.

³⁾ Jfr fsv. part. pret. *skrefuadher*.

⁴⁾ Sv. dial. *tena* l. *tina* 'kar l. tunna med lock' Rz s. 734; fvno. *teina* 'teina, korg fletta av teinar'.

⁵⁾ Fsv. *häfia*.

⁶⁾ Fsv. *qväfia*.

⁷⁾ Fsv. *kräfia*.

⁸⁾ Moram. *erä*.

⁹⁾ Älvd. *kēva*; jfr fvno. *kefja* 'doppa ned under ytan'.

Märk *gjëro* v. 'göra'¹, *ed* pron. 'det', i svagton *a(d)*.

Märk utan motsvarighet i rspr.: *blëso*^a v. 'ha bråttom, fara oförsiktigt fram'², *ëvil*^b m. 'stång att bära hö på'³, *rëka*^c f. 'skovel'⁴.

§ 39. *e* motsvarar rspr. *ö*:

a) i de fall, där detta återgår på samno. *ö*, t. ex.

<i>békər</i> ^d f. pl. böcker	<i>fëtər</i> ⁱ m. pl. fötter
<i>bən</i> ^e f. bön	<i>flëda</i> v. flöda
<i>bëva</i> ^f v. behöva	<i>glëd</i> s. glöd
<i>blëda</i> ^g v. blöda	<i>grën</i> adj. grön
<i>brëdrər</i> m. pl. bröder	<i>lëda</i> v. löda
<i>dëmō</i> ^h v. dömma	<i>mëta</i> v. möta
<i>gjëda</i> v. göda	<i>rëtər</i> f. pl. rötter
<i>ëgər</i> adj. m. m. höger	<i>set</i> adj. söt
<i>ëncō</i> ⁱ f. höna	<i>sëjsa</i> v. söka
<i>ëta</i> v. höta	<i>sëva</i> v. söva
<i>fëda</i> v. föda	<i>snëra</i> n. snöre
<i>fëra</i> v. föra	<i>stëra</i> ^k komp. större
<i>fëra</i> n. före	<i>stëst</i> superl. störst;

Märk dat. *dë* 'det'.⁵

Märk *e*, som utvecklats ur ett en gång i målet befintligt *ö*, i följande ord, som i rspr. ha annan rotvokal:

<i>ev</i> f. älv ⁶	<i>sfsëmt</i> adj. n. skumt ¹⁰
<i>mëra</i> f. myr ⁷	<i>fsëdər</i> n. tjuder ¹¹
<i>rëmōs</i> v. rymmas ⁸	<i>fsër</i> ¹ f. tjära ¹² .
<i>smëlās</i> v. smula sig ⁹	

a) <i>blëso</i> Sk.	b) <i>ëvil</i> Sk.	c) <i>rëka</i> Sk.	d) Även <i>békər</i> Hs.
e) Även <i>bən</i> Hs.	f) Även <i>bëva</i> Hs.	g) Även <i>blëda</i> Hs.	
h) Även <i>dëmō</i> Hs.	i) Även <i>ëncō</i> Hs.	j) <i>fëtər</i> Sbk.	k) <i>stər</i> Sk.
l) Även <i>fsër</i> Hs.			

¹) Fvno. *gera*.

²) Nyno. *blessa* 'slänge fra sig' Rosa; jfr sv. dial. *bläsigt* 'ivrig' Rz s. 42.

³) Häls. *hävəl* Wennberg; fvno. *hefill*.

⁴) Häls. *reku* Wennberg; nyno. *reka* Aas.

⁵) Älvd. *djæ*; Moram. *dø*.

⁶) Våmh. *øv*.

⁷) Moram. *mōra*; Älvd. *mør*.

⁸) Moram. *rēma*; Älvd. *rygma*.

⁹) Sv. dial. *smöljās* Rz s. 634.

¹⁰) Orem. *sfsëmt*.

¹¹) Moram. *tsödər*.

¹²) Orem. *fsër*; Leks. *tjör* Säve.

b) i några ord, där ö är av olika ursprung:

<i>bēno</i> f. böna	<i>nēdun</i> adj. nödig
<i>brē</i> n. bröd	<i>sem</i> m. söm
<i>e(t)</i> ^a n. hö	<i>smēr</i> n. smör
<i>ēl</i> n. öl	<i>stēpa</i> v. stöpa
<i>ēra</i> ^b n. öre	<i>strem</i> ^f m. ström
<i>fēsa</i> v. fösa	<i>strēmīg</i> m. strömming
<i>grēt</i> ^e m. gröt	<i>jsel</i> ^g m. »köl», myrslog
<i>mēd</i> ^d m. »mjöd», honung	<i>jsēpa</i> ^h v. köpa
<i>mēl</i> ^e n. mjöl	<i>jsēt</i> ⁱ n. kött.
<i>nēd</i> f. nöd	

I *fēsa* ock *stēpa* skulle man i stället för *e* väntat *a*, i hela övre dalmålet den regelbundna motsvarigheten till *fvno. ey* (*øy*), som återfinns i dessa ords isländska eller norska former: nyno. *føysa* 'fösa' ock isl. *steypa* 'stöpa'. Även i det övriga dalm. finnas av ordet *fōsa* mig veterligen blott former, som återgå på ett äldre *fōsa*, t. ex. Älvd. *fypsa*. Av *stōpa* finns dock i Älvd. den ljudlagsenliga formen *stapa* i betydelsen 'knåda degen'. Om *stēpa* antar jag, att det är inlånat från rspr. ock att ö då ersatts med den i målet vanligaste ljudmotsvarigheten *e*. Av *hö* finnas i dalm. blott former, som återgå på gammalt *hō*, t. ex. Älvd. ock Moram. *ø*, under det att i andra svenska ock norska dialekter blott återfinnas former, som återgå på gammalt *høy*, isl. *hey*. Dalm:s former torde icke kunna förklaras som riksspråkslån. Skulle växtnamnet *āmōjs* 'kungsljus' möjligen vara sammansatt med *hö* (det sammanställes med tvekan av Nor. Dalm. II, s. 88 med *hö-mjölke*), så skulle man alltså i detta ord ha *hö* i den form, som det ljudlagsenligt borde ha i målet. Att märka är dock, att samma ord i Älvd. har form med *ø* (*ømōjsa*) i stället för med *æ* ock i Vämh. heter *æmōjsi*.

Även orden *bēno*, *brē*, *grēt*, *nēdun*, *sem*, *strem* ock *jsēpa* ha *e* i strid mot målets ljudregler. Enligt dessa motsvaras nämligen ett isl. *au* i målet av *ø*, t. ex. *rød* 'röd', ock i överensstämmelse härmed skulle man alltså vänta sig ett **bēno* (nyno. *bauna*), **brø* (isl. *braud*), **gröt* (isl. *grautr*), **køpa* (isl. *kaupa*),

^a) I övriga byar blott *e* (utan *t*). ^b) Även *ēra* Hs. ^c) Även *grēt* Hs. ^d) Även *mēd* Hs. ^e) Även *mēl* Hs. ^f) Även *strem* Hs. ^g) Även *jsel* Hs. ^h) Även *jsēpa* Hs. ⁱ) Även *jsēt* Hs.

nødun (isl. *nauðigr*), *sem (isl. *saumr*) ock *strom (isl. *straumr*). Dylika former saknas mig veterligt i hela dalm. utom av bröd, som i Älvd. jämte *brød* (nyare form) även har den ålderdomligare formen *brød* (← *brauð*). *e* för väntat *ö* i *bre* beror säkerligen på lån från rspr., vilket är så mycket naturligare, som ju bröd är en vanlig handelsvara. Att även *jsèpa*, vilket ord ju mäst har använts i handelsboden, till sin form påverkats av rspr., är nog säkert. Så är säkerligen även fallet med *èra* (isl. *eyrer*).

Anm. I ordet *fre* n. 'frö' är *e* icke uppkommet genom delabialisering av *ö*, utan torde vara ursprungligt, att dömma av Älvd. *frèe* ock Moram. *frer* samt Leks. *fre* Säve.

§ 40. Kort *e* (växlande med *a*) förekommer motsvarande a) rspr:s korta *e*:

1) i stamstavelser, där rspr. *e* icke i målet representeras av *e* (§ 34) eller *z* (§ 54), t. ex.

bret adj. n. brett

let adj. n. lett, tråkigt

et adj. n. hett

lèsn adj. ledsen

fet adj. n. fett

snet^a adj. n. snett;

Märk även *lèta* pret. 'letade'.

2) i förstaveln *be-*, där denna i målet icke uppträder som *bi-* (§ 54 b), t. ex.

bedrá v. bedraga, förföra

besqålm^b adj. besvärlig

bedrøvlm adj. bedrövlig

bellūta v. besluta

bedjivm adj. begiven

betrød part. pret. betrodd;

b) rspr:s korta *ö* i böjda former av ord, som i målet ha *e* i stammen, t. ex. *fèdast* sup. pass. 'fötts', *mèta*^c pret. 'mötte', *set* adj. n. 'sött'.

§ 41. *e* märkes vidare i en mängd ord, som sakna motsvarighet i rspr., t. ex.

(jfr § 33:)

bèna v. sikta¹

gèvas v. skreva med benen³

gjètas v. vara retsam²

knèjsas v.⁴

a) Även *snet* Hs.   b) Även *bisqålm* Hs.   c) Även *mèta* Hs.

1) Fvno. *beina* 'retta'; nyno. *beina* 'jävne, rette, sætte i ret stilling' Aas.

2) Nyno. *geita seg* 'drille' Ross; jfr Älvd. *gjætug* 'retsam'.

3) Jämföras kan möjligen nyno. *geivlast* 'blive skjævt; kaste sig, vride sig' Ross.

4) Se tillbaka ock slänga med huvudet (om hästar); nyno. *kneikja* 'skyde overkroppen bagud, medens midtryggen drages ind' Ross.

<i>lèva</i> v. lemna ¹	<i>smek</i> adj. inställsam ⁴
<i>mèsár</i> m. talgoxe ²	<i>snèda</i> f. brunstig tacka ⁵
<i>rèsn</i> s. humleranka ³	<i>sqèpa</i> m. utväxt ⁶ ;
(jfr § 39:)	
<i>beg</i> m. ryggsäck av skinn ⁷	<i>mùlega</i> f. plåt att torka kött o. a. på ¹⁷
<i>bèglas</i> v. glo, se snett ⁸	<i>rèda</i> v. röra ¹⁸
<i>bétar</i> ^a f. pl. medikamenter ⁹	<i>rèda</i> f. stång ¹⁹
<i>bejs-áv</i> v. balka av ¹⁰	<i>sjser</i> adj. kort ock tvär av sig ²⁰
<i>dèpa</i> v. stjalpa omkull ¹¹	<i>tèva</i> ^b v. stampa, gnugga ²¹
<i>djèla</i> v. ha ett barn i skötet ¹²	<i>tràrllég</i> adj. händig i att snickra ²²
<i>fèrlid</i> m. höftled ¹³	<i>jsèva</i> v. bli överis på vatten ²³
<i>fèra</i> f. ängs- eller slogmark, som går ned till sjö ¹⁴	* <i>es</i> propr. Höghed (by)
<i>glèta</i> v. skvalpa i vatten ¹⁵	
<i>mèjsa</i> v. knåda (t. ex. ost) ¹⁶	

a) *blèso* Sk.b) Även *tèva* Hs.

1) Fvno. leifa; nyno. leiva.

2) Älvd. *mèsad*; jfr rspr. mes, änsv. meshatt.3) Älvd. *rèsn*.

4) Jfr nyno. smeik 'indsmigrelse' Aas.

5) Älvd. *snèda*.

6) På ett träd på bägge sidor om ett ställe, där barken är avskalad; jfr nyno. sveip 'slyngning eller vridning i ved' Ross.

7) Älvd. *bög*; fsv. bælgher 'svällande, uppblåst hud'.8) Älvd. *bèglas*.9) Sing. *böt*. Jfr *bök* f., pl. *bèkar*.10) Dal. *bökja* 'göra eller laga bås i fähus' Rz s. 21.11) Älvd. *dèpa*; sv. dial. *dälpa* 'vända upp ock ned' Rz s. 112.12) Fvno. *gøla* 'freista aa gjera nøgd'.13) Jfr fvno. *før* 'dugelig til', sv. dial. *för* 'i stånd, havande förmåga i motsats mot ofärdig' Rz s. 130.14) Moram. *fjoru* 'strandbrädd' Rz s. 141; nyno. *fjora* 'ebbe, strandbred' Aas.; fvno. *fjara* 'strandbrädd'.15) Älvd. *gløta* 'röra (uti ngt)'; sv. dial. *glöta* 'röra i vatten, plaska i vatten' Rz s. 204.16) Älvd. *myæfja*; fsv. *mökia*; jfr isl. *mykja* 'göra mjuk'; nyno. *møykja* 'bløtgjøre' Torp.17) Fsv. *mulløgh* 'tvättfat'; sv. dial. *mulløga* 'runt tvättfat av koppar, långpanna' Rz s. 447; nyno. *mullaug* 'vaskefat' Aas.18) Jfr fvno. *hróði* 'rörelse'. 19) Soll. ock Orem. *røda*.20) Jfr rspr. *skör*, sv. dial. *skör* 'som lätt brister' Rz s. 617.21) Vid filtning; Älvd. *tyæba*; nyno. *tøva* 'valke, sammenfilte' A as.22) Jfr slög Leks. 'som kan slöjda' Rz s. 618; nyno. *sløg* 'behendig, flink, nem' Aas.23) Nyno. *kjøva* 'svulme op av frost (om vandet)' Aas.

<i>gevu</i> propr. Gevle (fäbod)	<i>kåtskér^a</i> propr. Kattskär
<i>grèmindj</i> propr. egendom i	(bärg)
Hansjö	<i>lèva</i> propr. Lövet (gård).

a.

§ 42. *a* överensstämmer till sin kvalitet fullkomligt med det i nordsvenska dialekter vanliga *a*-ljudet. Ibland kan det dock närma sig *æ*. Såsom i det föregående påpekats, råder någon vacklan i bruket av *e* ock *a* på grund av den ringa skillnaden i bildning ock ljudeffekt mellan det rätt långt bakåt bildade *e* samt *a*.

a förekommer växlande med *e* som långt (varom i det föregående), eljest blott som kort.

§ 43. Kort *a* motsvarar regelbundet rspr:s korta *ä*, där detta icke, såsom fallet är efter *z, dj* och (*s*)/*š*, företrädes av *a* (§ 29), t. ex.

<i>bak</i> m. bäck	<i>åla</i> f. häll, avsats på spis-
<i>bayk</i> m. bänk	muren
<i>bast</i> superl. bäst	<i>ångja</i> v. hänga
<i>båter</i> komp. bättre	<i>äpöl</i> n. äpple
<i>brèlåt</i> adj. med brett ansikte	<i>ast</i> m. häst
<i>bråta</i> v. »brätta» (skidor) ¹	<i>fam</i> räkn. fäm
<i>dångja</i> v. dänga, slå	<i>fäsagg</i> f. »fässing», madrass
<i>dräl-nid</i> v. »drälla ned», dig-	<i>fästa</i> v. fästa
na omkull ²	<i>flak</i> m. fläck, kort stund
<i>drånjsa</i> v. dränka	<i>flämta</i> v. flämta
<i>ågja</i> f. hägg	<i>framst</i> superl. främst
<i>äfte</i> v. »häfta», hindra ³	<i>frästa</i> v. fresta
<i>åftin</i> adj. häftig	<i>grådur</i> (Sk.) f. pl. kaffe-
<i>ag</i> n. ägg	grädde
<i>åla</i> v. hälla	<i>jämra</i> v. jämra
<i>ald</i> adv. häller	<i>kålda</i> f. källa
<i>ålsa</i> v. hälsa	<i>klämva</i> v. klämma
<i>ålva</i> räkn. älva	<i>kläfte</i> v. klämta

^a) Även *kåtskär* Hs.

¹) Böja upp spetsen av skidorna.

²) Änsv. drälla 'falla ned' Gloss.

³) Änsv. häfta 'häjda' Gloss.

lådja v. lägga
läns adj. läns, utan tillgångar
läp m. läpp
läsp adj. som läspar
männsjsa f. människa
mäsa f. högmässa
näbmörs m. näbbmus
näfsa v. näpsa
näkonsbüt m. näckros
nämndkäl m. nämndeman
nat adj. nätt
präst m. präst
räfsa v. räfsa
ränva v. ränna (på skidor)
rät-si v. rätta sig, bli bättre
säk m. säck
sämskbråka f. sämskskinnsbyxa

sänjsa v. sänka
sagg f. säng
skåla v. skälla
skämvas v. skämmas
skvåta v. skvätta, stänka
svåla v. svälla, bulna
svånska v. »svenska» (talariksspråk)
språkla f. namn på en spräcklig ko
stängja v. stänga (en gårdsgård)
ståta f. brant backe¹
slända f. slända
släpa v. släppa
tända v. tända
tänjsa v. tänka
tap-ät v. täppa till, stänga
väster adv. väster.

Formen *sqamni* m. 'sömn' utgår från en grundform med stamvokalen *e* liksom *fvno. svefn*, vilket framgår av dess form i Älvd. *suqman*.

§ 44. *a* motsvarar *rspr:s* långa *ä* i orden: *måla* f. 'märla', *räknyg* s. 'räkning'.

§ 45. *a* förekommer motsvarande:

a) *rspr. a* uti orden:

fåli sup. fallit
kvan f. kvarn²
lassa v. lassa³
planta f. planta

såta pret. satte⁵
såi sup. satt
qæmol^a n. vadmal
qan pron. m. varje⁴;

b) *rspr. i* uti orden:

bald^b m. plogbill

dan pron. m. din

^{a)} *qæmol* Sk. (enl. Nor.)

^{b)} Även *bild* Hs.

¹⁾ Den lägsta delen av en backe.

²⁾ Fsv. *qværn*.

³⁾ Fvno. *hlessa*; nyno. *lessa* Aas.; sv. dial. *lässa* Torp.

⁴⁾ Fsv. *hwer*.

⁵⁾ Fvno. *setta*; fgutn. *setti*; fsv. *sätte*.

gjäta v. *gitta*¹

man pron. m. *min*²

nösänd adv. någonsin³

pläga v. *pligga*

sän pron. m. *sin*⁴

snät propr. (gårdsnamn)

Snitt

qægg m. *vinge*⁵;

- c) rspr. u ock å i följande supinformer: *ædju* 'huggit', *ældi* 'hällit';

Märk supinformerna *fændju* 'fätt' ock *gændju* 'gått'.

- d) rspr. ö i en del ord, t. ex.

bändrör m. pl. bönder

bæn m. björn

bræst n. bröst

gjæsta propr. m. Gösta

æra v. höja

ænsjsa v. önska

fæda pret. födde

fænstor n. fönster

grænska f. grönska

infædving m. infödning

æns propr. m. Jöns

mælmor m. mjölnare.

Märk utan motsvarighet i rspr. *gjæska* f. 'gödsel'⁶.

- Från former med ö utgå följande två ord, som ha y i rspr.: *æksa* f. 'yxa'⁷, *sjsæmmugg* f. 'skymning'⁸.

Märk utan motsvarighet i rspr. *mæmn* f. 'höft'⁹.

§ 46. *a* förekommer i Hansjö, Kyrkbyn, Nederbärga, Oljonsby, Viborg, Torrvål, Maggås ock Sundbäck i följande ändelser, där Vångsgårde, Stenbärg, Slättbärg, Stackmora, Mickelvål, Kallholn, Kallmora ock Skattungbyn konsekvent ha *v*:

- a) i dat. sg. av starka mask., t. ex. *æsta*^a 'åt (en) häst', *æstem*^b 'åt nästen', *qæam*^c dat. 'vägen';
- b) i best. nom. ock ack. sg. av alla fem. utom dem på *-a*, t. ex.

bürda^d bördan

nøla^e nålen

sændja^f sängen

jsjira^g kon;

- c) i dat. sg. ock best. nom. ock ack. pl. av neutra, t. ex.

^{a)} *æsti* Slb. m. fl.   ^{b)} *æstum* Slb. m. fl.   ^{c)} *qæam* Slb. m. fl.   ^{d)} *bürdi* Slb. m. fl.   ^{e)} *nøli* Slb. m. fl.   ^{f)} *sændju* Slb. m. fl.   ^{g)} *jsjira* Slb. m. fl.

¹⁾ Fsv. *gäta*.

³⁾ Jfr fsv. *sen* 'gång'.

⁵⁾ Fvno. *vængr*; sv. dial. *vänge* Torp.

⁶⁾ Älvd. *gzyæska*.

⁸⁾ Jfr Orem. *sjsæmt* 'skunt'.

²⁾ Fsv. ock fgotn. *men*.

⁴⁾ Fsv. ock fgotn. *sen*.

⁷⁾ Fsv. *ox*; Älvd. *oxsa*.

⁹⁾ Nyno. *mjømn* Ross.

<i>börda</i> ^a dat. bord(et)	<i>därjse</i> ^e dat. dike(t)
<i>börda</i> ^b borden	<i>därjse</i> ^e dikena
<i>tåjse</i> ^c dat. tak(et)	<i>säte</i> ^f dat. säte(t)
<i>tåjse</i> ^d taken	<i>säte</i> ^f sätena;

d) i 2:dra plur. i presens imper. ock pret. av långstaviga värb, t. ex.

<i>kåsta</i> ^g (I) kasten	<i>bjōda</i> ⁱ (I) bjuden
<i>kåstōda</i> ^h (I) kastaden	<i>llūpa</i> ^j (I) sluppen.

Ann. 1. Kyrkbyn har liksom Hansjö m. fl. byar *a* i alla ovan uppräknade fall utom i best. dat. sing. av starka mask., där *a* övergått till *u*, t. ex. *båtām* dat. 'båten', *gårdām* dat. 'gården', *kēvām* 'åt kalven'.

Ann. 2. En mellanställning mellan *e*- och *i*-målen intages av Holen och Åbärga, som följa *i*-målen i alla ovan anförda fall (Åbärga dock med mera öppet *i* [i]) utom i best. dat. sg. av starka mask., som där ändas på *-am*, t. ex.

<i>nōli</i> Hol. nålen	<i>sādi</i> Åb. säden
<i>fjīri</i> Hol. kon	<i>tåjse</i> Åb. dat. taket
<i>bōrdi</i> Hol. borden	<i>bōrde</i> Åb. borden
<i>kasti</i> Hol (I) kasten	<i>āstām</i> Åb. dat. hästen
<i>āstām</i> Hol. dat. hästen	<i>rīdjam</i> Åb. dat. ryggen.
<i>sāngje</i> Åb. sången	

Ann. 3. Om *a* som »reducerad» vokal i Åbärga, Nederbärga och Kallmora samt i vissa fall Skattungbyn se §§ 49, 50.

Ann. 4. Om *a* i vissa ändelser i Oljonsby, Viborg, Torrvål, Maggås och Sundbäck se § 64.

§ 47. *a* märkes vidare i bl. a. följande ord, som saknas i rspr. (jfr § 43):

<i>bāla</i> v. kunna ¹	<i>ans-ā</i> v. ge akt på ⁴
<i>āksa</i> v. ge stickord ²	<i>ēggār</i> s. ostmask ⁵
<i>ālar</i> pron. annan ³	<i>āstja</i> n. rund smörask av trä ⁶

a) <i>bōrdi</i> Slb. m. fl.	b) <i>bōrde</i> Slb. m. fl.	c) <i>tåjse</i> Slb. m. fl.
d) <i>tåjse</i> Slb. m. fl.	e) <i>därjse</i> Slb. m. fl.	f) <i>säte</i> Slb. m. fl.
g) <i>kasti</i> Slb. m. fl.	h) <i>kåstōdi</i> Slb. m. fl.	i) <i>bjōdi</i> Slb. m. fl.
j) <i>llūpi</i> Slb. m. fl.		

¹⁾ Nyno. *bella* 'formaae' Aaa.

²⁾ Sv. dial. *ākksa* 'gråla' Rz s. 845, Vdal. häxa 'ge stickord'; jyll. *ekse* 'kommandere, tumle med en' Feilb.

³⁾ Jfr rspr. *eljest* 'annars'.

⁴⁾ Sv. dial. *ānsa* 'bliva varse, märka' Rz s. 847.

⁵⁾ Rspr. *flåskānger*; häls. *āngrer* 'små maskar (i kött, ost o. d.) Wennberg.

⁶⁾ Sv. dial. *āskja* 'litet skrin med draglock' Rz s. 849; fvno. *eski* 'ōskja, pynteskrin'.

fëna n. Equisetum fluvia-
tile¹

fästing m. fargalt²

knëta v. knysta³

krëjfa f. en slags trapp-
stege⁴

mëndja f. murbruk⁵

nëga v. stänga⁶

rëncv v. skumma (mjölk)⁷

säldra f. sälg⁸

sköëla v. ge eko⁹

snëta v. snudda

snödëmbas v. kasta snöboll¹⁰

stëkun adj. kort¹¹

tëska v. slå, plaska i vat-
ten, stänka¹²

trag m. vidjelänk¹³

qel adj. högljudd, gäll¹⁴

qel n. konstvävt täcke¹⁵;

(vidare:)

bägona f. best. bjuggand¹⁶

bëkla v. fumla¹⁷

fësa f. toffel¹⁸

grëns m. tal, omnämnande¹⁹

rësklin adj. hemsk

rëllas v. gnata²⁰

plëndja op. v.²¹

¹) ← färne; jfr fvno. *fen* 'blautmyr', sv. dial. *fänä* n. 'starr, sjögräs' Rz s. 135.

²) Jfr sv. dial. *fast* 'osnöpt' Rz s. 131.

³) Sv. dial. *knätta* 'giva något litet ljud från sig' Rz s. 339; nyno. *knetta* 'knye' Aas.

⁴) Användes vid hässjning ock snesning av säd; Mörem. *kränka* 'ställning för bykkr'; nyno. *krekkje* 'stol, stillas' Torp; jfr sv. dial. *krakk* 'flyttbart långsäte' Rz s. 349.

⁵) Jfr nysv. *mänga*, fsv. *mængja* 'blanda'.

⁶) Älvd. *nëga*.

⁷) Sv. dial. *rënna* Rz s. 534.

⁸) Sv. dial. *sälder*, *sälde* Rz s. 556.

⁹) Sv. dial. *skvälla* 'skalla, genljuda' Rz s. 614.

¹⁰) Jfr rspr. *damma* på ngn.

¹¹) Sv. dial. *stëkkig* Rz s. 666; jfr äny sv. *stäcka* 'förkorta' Gloss.

¹²) Da. dial. *tæsk* 'slaae, prygle'.

¹³) Varmed kreaturen bindas i båset; Älvd. *trägg* Rz s. 759.

¹⁴) Älvd. *qel*; fvno. *hvellr* 'klingande, ljomande'.

¹⁵) Fvno. *vesl* 'eit slags yverplagg'.

¹⁶) Skördetid; jfr Älvd. *bag* 'korn'.

¹⁷) Ragla, fara hit ock dit, *krängla*.

¹⁸) Bestående av en strumpfot, som på undersidan är beklädd med skinn.

¹⁹) I frasen *i-a-ürt-non grëns-um-a* 'jag har hört talas något om det'.

²⁰) Älvd. *rëkllas*.

²¹) I frasen *e-plëndjer-më* 'jag har ont'.

äsfsösön propr. Högståsen,
Askåsen (på Generalsta-
bens nyaste kartblad)¹

ämörösön propr. Emmeråsen
(fäbod)

ätbår propr. Hättbårg (fäbod)

fämasbåjsön propr. bäck i
Hansjö

krökmaestsjön propr. egen-
dom i Hansjö

skräpbåd propr. namn på en
myrslog.

ø.

§ 48. ø är i Orsam. ett ljud som i fråga om bildningssätt ock ljudeffekt icke är fullt identiskt med rspr. ø i *gosse*, hästen eller sitter. Det är en mellantungvokal med artikulationsstället längre bakåt beläget än vid rspr. ø, ungefär vid gränsen mellan palatum ock velum. Avståndet mellan tungan ock gommen är större än vid rspr. ø, varför vokalen närmast kan betecknas som medelhög. Artikulationen är jämförelsevis slapp, dock ej i så hög grad som vid rspr. ø. Labialiseringen är något trängre än hos rspr. ø, vilket väl förutom tungartikulationen bidrager till att ljudet i Orsam. har en mer utpräglad ö-klang än motsvarande ljud i rspr.

§ 49. ø förekommer renast i Hansjö, där det brukas av alla generationer. ö-färgen är här ej alltid så fullt utpräglad, dock mer än i rspr. ø. Av befolkningen själv uppfattas det som ett ö-ljud. Jag har vidare funnit ø i Kyrkbyn (delvis) ock hos den äldre generationen i Stackmora samt i Mickelväl. I Digerbårgsbyarna är ö-färgen övervägande, ock ljudet visar här benägenhet att sammanfalla med den av gammalt u uppkomna ändelsevokalen ø, med vilken jag ofta har betecknat det. I Kyrkbyn ock Holen ersättes ø av den äldre generationen vanligen med det åt ö starkt närmade, men dock u-haltiga ljud (av befolkningen själv uppfattat som u-ljud), vars vanligaste funktion är att (jämte y) representera rspr. u. Jag har ofta i uppteckningarna använt ø, men tecknar det här *u*. Hos den

¹) Ordet är väl sammansatt av *äsfsa* 'smörask' ock *ös* 'ås'. Enligt Rygh (Norske Gaardnavne Inl. s. 42) förekommer *eske* 'lidet kar' i nyare ortnamn. Enligt uppgift av H. Geijer kallas den högre belägna delen av fäboden *upo-lutsa* 'på locket', under det att den lägre belägna delen benämnes *ndo-bötn* 'på botten'.

yngre generationen i Holen liksom i Stackmora har *ø* undanträngts av den *y*-aktiga variant av *u*-ljudet, som ofta uppträder hos kvinnorna ock den yngre generationen i vissa delar av Orsa ock här tecknas *y*. Jag har vidare både i Slättbärg ock Kallholn funnit *ø* ersatt av ett *u*-ljud, här grovt betecknat *u*. Med Kallholn ha *u*-aktiga ljud som ersättning för *ø* nått sin östliga gräns. I de öster därom belägna byarna ersättes *ø* av *e*-aktiga ljud: i Nederbärga, Björken, Åbärga ock Kallmora av *e* ock i Skattungbyn av ett *å* i-hållet något förskjutet *e*-ljud, här tecknat *z*, eller, särskilt framför *l* ock *n*, *e* eller *a*.

§ 50. *ø* står aldrig i stavelser med helstark intensitet, ej håller i absolut slutljud, i vilken ställning rspr. *ø* motsvaras av *a*, *z* ock *a*. Det representerar rspr. **a** ock **e** ock förekommer endast framför **d**, **l**, **n**, **r** ock **s**. Det förekommer i följande fall

a) i substantivböjningen:

1) i best. nom. ock ack. sg. av mask. samt best. dat. sg. av starka fem. subst., t. ex.

<i>bjánøn^a</i> björnen	<i>qárdjøn^t</i> vargen
<i>brúnøn^b</i> brunnen	<i>qáæn^g</i> vägen
<i>búfsøn</i> bocken	* <i>búfsøn</i> dat. boken
<i>grånøn^c</i> grannen	<i>grávan</i> dat. graven
<i>knáævn^d</i> kniven	<i>nóløn^h</i> dat. nålen
<i>kávan^e</i> kalven	<i>sándjønⁱ</i> dat. sängen;

Anm. Om sonantiskt *n* i stället för *-øn* i ovannämnda fall se längre fram § 186.

2) i obest. nom. pl. av mask. ock obest. nom. ock ack. pl. av fem. subst. (utom de svagt böjda), t. ex.

<i>brédrærⁱ</i> bröder	<i>pråstærⁿ</i> präster
<i>åstær^k</i> hästar	<i>årær^o</i> härrar
<i>fúlær^l</i> fålar	* <i>békær^p</i> böcker
<i>grånær^m</i> grannar	<i>nólær^q</i> nålar

^{a)} *bjánøn* Mg., *bjányjn* Stm., *bjánan* ÅbSk.   ^{b)} *brúnøn* Sbk.
^{c)} *grånøn* Olj.   ^{d)} *knáævan* Hol.   ^{e)} = Tvl., *kávan* Sk. Km.
^{f)} *qárdjøn* Stm., *qárdjæn* Sk.   ^{g)} *nóløn* Olj.
^{h)} *sándjæn* Sk.   ⁱ⁾ *brédrær* Hol.   ^{k)} = Stm., *åstær* OljVibMg., *åstær* StmKallh., *åstær* Km., *åstær* Sk.   ^{l)} *fúlær* Sk.   ^{m)} *grånær* Mg., *grånær* Sk.
ⁿ⁾ *pråstær* Olj.   ^{o)} *årær* Stm., *årær* Åb.
^{p)} *békær* Olj.   ^{q)} *nólær* Olj., *nólær* Sk.

rétar rötter. *fsínar*^a kor
skáðdar skidor *únar*^b öar;

- 3) i best. gen. sg. av svaga fem. subst. på -a ock i gen. sg. av fem. egennamn, t. ex. 'kúlunár' 'kullans', 'kàtronar' 'Katarinas';

b) i adjektiv- ock pronominal-böjningen:

- 1) i nom. pl. m. ock f., i ack. pl. f. samt i dat. sg. f. av adj. i öbest. form ock en del adjektiviskt böjda pronomina, t. ex.

gömbblar^c gamla *nöggar* några
stúrar^d stora *súmar*^e somliga
 * *líllar*^e át (en) liten * *dögnar*^b át din (f.)
 * *mögnar*^f mina *isgar* át den här (f.);

- 2) i komparativändelsen -ar(a) ock superlativändelsen -ast, t. ex.

*gjálar(a)*ⁱ gällare *rækar(a)*ⁿ rikare
gjöpar(a)^j djupare * *égast*^o högst
égar(a)^k högre *finast*^p finast
ýggar^l yngre *rækast*^a rikast
lággar^m längre *qármast*^r varmast;

- 3) i vissa adjektiviskt böjda pronomina i nom. sg. mask., t. ex.

íkán poss. pron. eder *úkán*^t interr. pron. vilken
índjon^s ingen *öðarn* den andre

samt i *íkar* pers. pron. ack. 'eder';

c) i värbböjningen:

- 1) i pres. sg. av svaga verb efter I, II ock III konjugationen, t. ex.

^{a)} *fsínar* Olj., *fsínur* Kallh., *fsínur* Sk. ^{b)} *únar* Hol.
^{c)} = Mv1., *gömbblar*ⁱ Olj., *gámblar* Tv1. ^{d)} *stúrar* Mg., *stúrar* NbKm., *stúrir* Sk. ^{e)} *líllar* Sk., *líllan* Mg., *líllun* Áb.
^{f)} *mögnar* Olj., *mágnar* Hol., *mögnar* Km., *mögnir* Sk. ^{g)} *sýmyr* Stn., *súmar* Áb. ^{h)} *dag* MgSlbÁb., *dögnir* Sk. ⁱ⁾ *gjálura* Kallh. ^{j)} *gjöpar* Mg., *gjöpar* Km., *gjöpir* Sk. ^{k)} *égara* Hol.
^{l)} *ýggar* Olj., *ýggar* Hol., *ýggar* Sk. ^{m)} *lággar* Olj., *lággar* Hol., *lággar* Km., *lággar* Áb., *lággar* Sk. ⁿ⁾ *rækara* Olj., *rækir* Sk.
^{o)} *égast* Olj., *égast* Hol. ^{p)} *finast* Olj., *finast* Km., *finast* Sk.
^{q)} *rækast* Olj., *rækast* Km. ^{r)} *qármast* Sk. ^{s)} *índjon* Olj.
^{t)} *úkan* Sk.

bãrdar^a väntar   *kãstør*^e kastar
ãngjar^b hãnger   *rãrnar*^f rãgnar
flãdar^c flũdar   *skrẽvar*^g skriver
kãrtør^d springer   *fsẽpar*^h kũper;

2) i pres. part. ock gerundiva former, t. ex.

gãndas gãende   *tãgãnd* som bũr tagas¹
lũvandás levande   *ãkãnd* åkande;

3) i pret. av långstaviga verb efter I svaga konj., t. ex.

*kãstød*ⁱ kastade   *snũftød*^l snyftade
krũygød^j skyndade   *tãpød*^m tappade
mũlød^k mãlade   *õbrkød* orkade;

4) i pres. ock pret. pass., t. ex.

*minãsum*ⁿ (vi) minnas   *sqãtãs* svettas
sĩnãs synes   *tãpãst* tappades;

d) i avledningsãndelsen *-ar*, motsv. rspr. *-are*, t. ex.

bãgar^o m. bagare   *skrãdãr*^q m. skrãddare
klũkãr^p m. klockare   *fsãldãr*^r m. kãllare;

e) i ord, med nuvarande grundform pã *-ãn*, *-ãl* ock *-ãr*.

t. ex.

<i>nãmãn</i> ^s n. namn	* <i>dĩgar</i> ^z adj. diger, fet
<i>õõgãn</i> ^t m. vagn	<i>ẽgar</i> adj. hũger
* <i>ãgãl</i> ^u n. hagel	<i>ãtãr</i> ^ã prep. efter
<i>fũgãl</i> ^v m. fãgel	<i>ẽvar</i> ^ã prep. õver
<i>gãval</i> ^w m. gavel	<i>fãnstar</i> ^õ n. fũnster
<i>nãgãl</i> ^x m. nagel	<i>frãmter</i> ^{ãã} adv. fram
<i>tãgãl</i> ^y n. tagel	<i>fõdãr</i> n. foder

a) *bãrdur* Stm.   b) *ãngjar* Åb.   c) = Mg.   d) *kãrtør*
Mg.   e) *kãstør* Km., *kãstør* Sk.   f) *rãrnar* Åb.   g) = Stm.
h) *fsẽpar* Km., *fsẽpar* Sk.   i) *kãstød* Olj., *kãstød* Km., *kãstød* Sk.
j) *krũygød* Åb.   k) *mũlud* Sib., *mũlud* Sk.   l) *snũftød* Sbk.
m) *tãpød* Åb.   n) *minãsom* Mg.   o) *bãgar* Mg., *bãgir* Sk.
p) *klũkør* Olj., *klũkar* Km., *klũkar* Sk.   q) *skrãdãr* Km., *skrãd-*
rør Sk.   r) *fsãldãr* Sk.   s) *nãmãn* Sk.   t) *õõgn* f. Sk.   u) = Olj.,
ãgel Sk.   v) = Stm., *fũgãl* Hol., *fũgãl* Sbk., *fũgãl* Mg., *fũgãl* Sk.
w) *gãval* Sk.   x) *nãgãl* Sk.   y) *tãgãl* Sk.   z) = Mg., *dĩgar* Sk.
ã) = StmTvl.; *ãtør* Mg.   ä) = Mvl., *ẽvar* Åb.   ö) = Stm.,
fãnstar Sbk.   ãã) *frãmter* Åb.

1) T. ex. i frasen: *isn-grãrsn i-tãgãnd* 'den hãr grisen bũr slaktas'.

<i>mågär</i> ^a adj. mager	<i>stívar</i> ^f m. styver
<i>nórtar</i> ^b adv. åt norr	<i>súkar</i> ^g n. socker
<i>návær</i> ^c n. näver	<i>sákar</i> ^h adj. säker
<i>pádar</i> ^d propr. m. Petter	<i>tímbar</i> ⁱ n. timmer
<i>sistar</i> ^e f. syster	<i>qítar</i> ^j m. vinter;

f) i några ord framför s i slutstavelse, t. ex. *öndas*^k propr. m. 'Anders', *áløst* adv. 'eljest', *í-qæras*^l 'i våras'.

Ann. Om förekomsten av *u* i Kyrkbyn i ändelsen i best. dat. sg. av starka mask., där alla andra byar ha *e* eller *z*, se § 46 Anm. 1.

2.

§ 51. *z* överensstämmer som långt till sin kvalitet i det närmaste med rspr. *i*, men närmar sig något *z*¹. Som kort är det ännu något längre bakåt bildat ock närmar sig ännu mer *z*. Jag har dock i allmänhet använt samma beteckning för både långt ock kort *i*, nämligen *z*.

§ 52. Långt (halvlångt) *z* motsvarar rspr:s långa *i* uti en del ord, där detta icke företrädes av *a*₂ (se § 123), t. ex.

<i>b₂</i> v. bliva	<i>fria</i> v. fria
<i>b₂</i> n. bi	<i>farb₂</i> prep. förbi
<i>d₂^m</i> pron. dig	<i>z</i> adv. prep. i
<i>dit</i> adv. dit	<i>ila</i> v. ila, gå kalla ilningar
<i>f₂l</i> f. fil	<i>kl₂vi</i> sup. klivit, klättrat
<i>f₂la</i> v. fila	<i>kr₂g</i> n. krig
<i>fil₂ri</i> n. fylleri	<i>lita</i> v. lita
<i>fin</i> adj. fin, vacker	<i>lit₂</i> adj. liten
<i>fl₂no</i> v. -flina	<i>m₂ⁿ</i> pron. mig
<i>fl₂sa</i> f. flisa	<i>m₂a</i> f. midja
<i>fr₂</i> adj. fri	<i>m₂l</i> s. mil

^a) *mågär* Olj.   ^b) *nórtar* Mg., *nórtir* Sk.   ^c) *návær* Sk.
^d) *pádar* Nb., *pádir* Sk.   ^e) *sistar* Hol., *sistar* ÅbKm., *sistar* Sk.
^f) = Stm., *stívar* Mg., *stívar* Bj.   ^g) *sákar* Vib., *súkar* Åb.
^h) = Mvl, *sákar* Åb.   ⁱ) *tímbar* Olj., *tímbar* Hol., *tímbar* Sk.
^j) *qítar* Åb., *qítar* Sk.   ^k) *öndas* Mg., *ändas* Åb., *öndas* Sk.
^l) *í-qæras* Mg.   ^m) *de* MgTv1Sbk.   ⁿ) *me* MgTv1.

¹) I Viborg har jag funnit denna dragning åt *z* synnerligen utpräglad, varför jag där ofta använt *z*.

<i>mila</i> f. mila	<i>skim</i> ^c sup. skinit
<i>ni</i> pron. ni	<i>skria</i> v. skria
<i>niga</i> v. niga	<i>slipa</i> ^d v. slipa
<i>nia</i> räkn. nio	<i>sliti</i> ^e sup. slitit
<i>piko</i> v. »pika», kittla	<i>tid</i> f. tid
<i>pipa</i> ^a f. pipa	<i>tia</i> räkn. tio
<i>ridi</i> sup. ridit	<i>sil</i> s. kil
<i>si</i> pron. ^b sig	<i>si</i> pron. vi
<i>sil</i> s. sil	<i>vidi</i> sup. vridit
<i>sila</i> v. sila	<i>vidja</i> f. vidja.

Rspr:s långa *i* brukar, när det motsvaras av äldre långt *i*, *i* målet representeras av *ai* (se § 123). Ett undantag häri från gör dock gammalt långt *i*, när det står framför vokal eller är slutljudande. Några av de ovan uppförda orden med gammalt långt *i* uti inljud få väl antagas vara riksspråkslån.

§ 53. *i* (*ɛ*) motsvarar rspr:s korta *i* uti några ord, t. ex.

<i>bitiga</i> adv. bittida	<i>siljan</i> propr. Siljan
<i>fiur</i> m. fiol	<i>till</i> adv. till
<i>glimo</i> v. glimma	<i>silugg</i> m. killing.
<i>niti</i> ^f räkn. nittio	

Formen *till* 'till' förekommer blott i adverbial ställning, t. ex. *an-goug-till* 'en gång till'; eljest står *tā*, t. ex. *ta-fris* 'till freds'.

§ 54. *i* motsvarar:

- 1) rspr:s långa eller korta *e*, när detta är uppkommet ur äldre *i*, t. ex.
<i>akspit</i> m. hackspett ¹	<i>brisila</i> f. bresilja ²
<i>andlit</i> n. »anlete», kind	<i>drev</i> n. drev
<i>beda</i> v. bedja	<i>fred</i> m. fred
<i>beik</i> n. beck	<i>fred-si</i> v. freda sig
<i>biko</i> v. becka	<i>farsigla</i> v. försegla
<i>bilat</i> n. beläte	<i>fartina</i> v. förtenna
<i>bite</i> m. bete, ögontand	<i>gnit</i> f. gnet
<i>bitum</i> pret. (vi) beto	<i>grepe</i> f. grepe

^{a)} *pipa* Sk.   ^{b)} se MgTvlVib.   ^{c)} *skim* Sk.   ^{d)} *slipa* Vib.
^{e)} = Sk.   ^{f)} *niti* Sk.   ^{g)} *till* Vib.

¹⁾ Änysv. hackspijt Tamm Et. ordb. s. 270.

²⁾ Mlat. brisillum Tamm a. a. s. 58.

<i>kq̄id</i> m. (kved) mage	<i>sp̄il</i> n. spel
<i>kq̄idun</i> adj. havande	<i>sp̄ilo</i> ^a v. spela
<i>l̄i</i> n. led (i en gärdesgård)	<i>sp̄it</i> n. brödspett
<i>l̄id</i> m. led	<i>st̄ig</i> n. steg
<i>l̄idun</i> ^a adj. ledig	<i>st̄iſſi</i> m. stege
<i>l̄in</i> adj. len, mjuk, ohärdad (om knivsägg)	<i>str̄ik</i> n. streck
<i>l̄inq̄éd̄ar</i> n. töväder	<i>str̄iſſi</i> m. streke, stark ström i rinnande vatten
<i>l̄ivo</i> ^b v. leva	<i>sq̄id</i> m. sved
<i>m̄i</i> ^c prep. med	<i>sq̄ido</i> v. svedja
<i>n̄id</i> adv. ned	<i>t̄i</i> n. tenn
<i>p̄il̄ar</i> m. pelare	<i>t̄iḡel</i> n. tegel
<i>p̄ipor̄ót</i> f. pepparrot	<i>tr̄i</i> räkn. tre
<i>r̄ipa</i> f. repa (i träd)	<i>t̄ugsp̄im</i> m. tungspene
<i>r̄iva</i> f. reva	<i>t̄q̄iko</i> v. tveka
<i>s̄id</i> m. sed	<i>q̄id</i> m. ved
<i>s̄iḡel</i> n. segel	<i>q̄ika</i> ^e f. vecka
<i>s̄il̄i</i> m. del av en sele	<i>q̄ilad</i> sup. velat
<i>s̄in̄o</i> f. sena	<i>q̄it</i> n. vett
<i>sm̄id</i> m. smed	<i>q̄ito</i> v. veta
<i>sm̄ina</i> f. smedja	<i>älv̄it</i> n. hälvete;

2) rspr:s korta e i några ord, där detta står i obetonade förstavelser, t. ex.

<i>biänd̄in</i> adj. behändig	<i>ḡis̄äl</i> m. gesäll
<i>biſgräv̄nyg</i> f. begravning	<i>ḡiv̄ar</i> n. gevär
<i>biſq̄äl̄in</i> adj. besvärlig	<i>pr̄id̄iko</i> v. predika
<i>biſſ̄j̄el̄ig</i> adj. beskedlig	<i>riđj̄ero</i> v. regera.
<i>bit̄älo</i> v. betala	

Anm. I allmänhet har förstavelserna *be* formen *be*. Se § 40 a 2. § 55. *z* motsvarar rspr:s långa *y* i följande fall:

1) i enstaviga ord, där *z* är slutljudande eller står framför slutljudande *l* eller *r*, t. ex.

<i>b̄i</i> m. by	<i>n̄i(r)</i> adj. ny
<i>bl̄i</i> n. bly	<i>d̄ir</i> adj. dyr
<i>br̄i-si-üm</i> v. bry sig om	<i>s̄il</i> m. syl
<i>kn̄i</i> v. kny, säga emot	<i>(r̄ug)ſſ̄j̄il</i> m. (råg)skyl

^{a)} *l̄idun* Sk. ^{b)} *l̄ivo* Tv1Sk. ^{c)} *m̄i* Vib. ^{d)} *sp̄ilo* Tv1Sk. ^{e)} *q̄ika* Tv1Sk.

samt i de från rspr. troligen inlånade orden *stiv* adj. 'styv' ock *tyg* n. 'tyg';

Märk *flyt* adj. 'odryg'¹.

I följande enstaviga ord, som i rspr. ha en delvis annan form, är *ɨ* uppkommet av långt *y*: *yr* prep. 'ur'², *fsyr* f. 'ko'³, *lvr* f. 'lever'⁴.

2) i några ord framför intervokaliskt *r*:

bøgstirun adj. bångstyrig

sira f. syra, fukt

fira räkn. fyra

stira v. stvra,

ira v. hyra

samt i en del andra ord:

bita v. byta

sita v. syta, vårda barn

bityg m. byting

skrita v. skryta

dika v. dyka

smiga v. smyga

grøn n. gryn

spjūr f. pl. spyor

grita f. gryta

stibårn n. styvbarn

lida v. lyda, lyssna

stivær m. styver.

lisa v. lysa

Enligt de ljudregler, som gälla för målet, skall gammalt långt *y* med ovan i mom. 1 angivna undantag övergå till *aɨ* (se § 125) ock gammalt *iu* till (*ɨ*)*o*, varför i de under mom. 2 uppförda orden en särskild förklaringsgrund måste sökas för *ɨ*, där detta icke står framför *r*. I *bita*, *lida*, *sita* ock *skrita* är väl *ɨ* analogiskt infört från pret.- ock supinformerna *bita*, *bit*, *lida*, *lit*, *sita*, *sit*, *skrita*, *skrit*, där *ɨ* är den regelbundna motsvarigheten till rspr:s korta *y*. Ordet *stibårn* är säkert inlånat från rspr., varvid *ɨ* substituerats för *y*. I målet förekommer nämligen jämte *stibårn* även det likabetydande ålderdomligare *sfsðkrip*. Även i *fira* är *ɨ* inkommet genom lån från riksspråket, vilket framgår av den i Älvd. jämte *fyra* förekommande ljudlagsenliga formen *fuærar*. I *grøn* för väntat *grøn*⁵ har *ɨ* ävenledes införts genom ljudsubstitution för *y*. Gryn är ju en handelsvara, ock sådana få naturligtvis lätt av rspr. påverkade former. Den ljudlagsenliga formen *grøn* är dock bevarad i Orsam., nämligen i betydelsen av 'mat beredd av säd, gryn-

¹) Sv. dial. *flyt* 'odryg, snart försvinnande' Rz s. 151.

²) Fvno. *yr*; Älvd. *yr*.

³) Fvno. *lifr*; Älvd. *lyr*.

⁴) Fvno. *kýr*; Älvd. *fsyr*.

⁵) Fvno. *grjón*.

ock mjölmat'. Samma skillnad som i Orsa råder även i Ore mellan *gryn* ock *gron*. Ordet *grita* 'gryta' har även i de andra daladialekterna blott odiftongerade former, t. ex. Älvd. *gryta*, Orem. *gryta* o. s. v., ock får väl antagas vara ett riksspråkslån för det äldre kittel. I *spjur* är *ɨ* ljudlagsenligt, i det att långt *y* (i likhet med *i*) framför vokal icke alltid övergår till *a*. Som stöd härför kan anföras ett ord, som saknar motsvarighet i det nutida rspr., nämligen *fsja* 'liten inhägnad för boskap, fågata'¹.

§ 56. *ɨ* (*ɨ*) motsvarar rspr:s ur *y* uppkomna *ö*,

1) som står framför konsonant, efter vilken *j* i målet bortfallit, t. ex.

bira v. börja

ridnigg s. röjning

dila v. dölja

sja f. sölja, spänne

fja v. följa

sira v. sörja

flätmila f. flottmölja²

smira v. smörja

kliva v. klövja

smiröbn n. smörjhorn

kliv f. klövjebörda

stida v. stödja

rida v. rödja

sjsila v. skölja,

2) samt i några andra ord, t. ex. *fjre* prep. adv. 'före'³, *igla* f. 'ögla'.

Märk även följande ord med *ɨ* av *y*,

a) i vilka rspr. har *y* kvar:

ivl m. hyvel

mjfsin adj. »mycken», stor av sig

ivla v. hyvla

njfsil m. nyckel

ljsfstitil m. »ledskyttel»

tjdrdivel m. torndyvel;

mjfsi adv. mycket

b) i vilka rspr. har annan vokal än *y*: *kritar* n. 'kreatur'⁴, *sivar* s. best. pl. 'solven i väven'⁵.

§ 57. *ɨ* motsvarar rspr. *ä*:

1) i några ord, där *ɨ* motsvaras av samno. *ē*:

¹) Orem. *fsya*; sv. dial. *kvia* l. *kya* Rz s. 371; änysv. *kya*, *kyja* 'fälla, hage'.

²) Maträtt, bestående av bröd brutet i flott; Rättv. flötmölja Säve; Uppl. mylja Skutt. s. 135.

³) Kan i Orsam. liksom i Moram. ock Älvd. gå tillbaka på fsv *firi*; jfr Moram. *fjre*, Älvd. *fjre*.

⁴) Älvd. *krjtyr*.

⁵) Älvd. *sivar*.

fl̥ita f. fläta*kn̥i* n. knä*gr̥it* pret. grät*l̥it* pret. lät;

Märk även *bl̥is* pret. 'bläste', *ɨ(k)* pron. 'jag' ock utan motsvarighet i rspr. *ɨla* f. 'rimfrost'.¹

2) samt i några andra ord:

gn̥ila v. gnälla*òsblik* propr. Orsbleck (by)*ɨpm̥a* adj. 'häpen', rädd²

i Orsa

ɨ(r) pres. är³*ɨl̥idi*^v m. släde.

§ 58. *ɨ* (*ɨ*) märkes vidare i en del ord utan motsvarighet i rspr., t. ex.

(jfr §§ 52—54:)

b̥ila m. farbror, morbror⁴*gl̥ino* v. glänsa¹²*b̥itul* m. munlag på betsel⁵*gl̥isa* v. småle¹³*d̥isa* m. bröstvärta⁶*gr̥ipon*^e n. dörrhandtag¹⁴*dri-* (av *dr̥arta*, fvno. *drita*)⁷,*ɨjsin* adj. angelägen¹⁵t. ex. *dr̥ik̥oka* f. kolort⁸,*kn̥iko* v. stöta¹⁶*dristöl* n. del av stallet⁹*kria* v. envist begära¹⁷*dr̥itug*^d adj. smutsig¹⁰*kri̥aker* s. lakrits¹⁸*dr̥ivlugg* m. stor spik¹¹*pl̥ita* f. liten blemma¹⁹a) *ɨpm̥* Sk.b) *ɨl̥idi* Sk.c) *b̥itul* Sk.d) *dr̥itun* Sk.e) *gr̥ipon* Sk.1) Bjursås (Dal.) *hila* Magnevall; häls. *hila* Wennberg; fvno. *héla*.2) Nyno. *hippen* Ross.3) Fgutn. *ir*.4) Älvd. *b̥ila*; estsv. *bil* Danell Nucköm. s. 108.5) Fvno. *bitull*; Uppl. *bitul*; Dal. (Gagnef) *betuln* Hesselman i och y s. 96.6) Jfr sv. dial. *disa* 'dia' Rz s. 737.

7) Första led i en mängd sammansättningar.

8) Användes även som skällsord.

9) Där hästen står.

10) Nyno. *driten* 'skidden' Aas.11) Gästr. *dr̥ivlugg* Hesselman i och y s. 146.12) Nyno. *glina* 'glindse' Aas.13) Sv. dial. *glisa* 'glindra' Rz s. 199; nyno. *glisa* 'fnise, lee haanligt' Aas.14) Dal. (Djura) *d̥yrgrepanæ* best. Hesselman a. a. s. 64.15) Jfr da. *hige* 'trakta efter'.16) Med *kn̥ana* vid gång; nyno. *kneka* Aas.17) Fsv. *kria* 'skria, ropa'; sv. dial. *kria* 'begära, fordra' Rz s. 352; nyno. *kri* 'kræve, begære' Aas.18) Lty. *triakel*.19) Sv. dial. *plita* Rz s. 506.

<i>rìpo</i> v. rapa ¹	<i>tìvlyg</i> m. tun.ne ⁶
<i>strìko</i> op. v. vara dragigt ²	<i>qìgla</i> v. vackla ⁷
<i>sfsìmo</i> ^a op. v. glimma ³	<i>qìgo</i> v. fara hit ock dit ⁸
<i>squ</i> m. vidja ⁴	<i>qìnos</i> v. snålas ⁹
<i>squpo</i> v. gå ⁵	<i>qìso</i> v. viska ¹⁰ ;
(jfr § 55:)	
<i>divlèra</i> v. nojsas, gråla ¹¹	<i>snivla</i> v. snava ¹⁵
<i>grivla</i> v. krypa ¹²	<i>sfsyr</i> n. tjockmjölk ¹⁶
<i>iråt</i> n. oätet ¹³	<i>tira</i> propr. f. Tyra ¹⁷ ;
<i>skryp</i> adj. odryg ¹⁴	
(jfr § 56,1:)	
<i>gjetugbìla</i> f. getingbo ¹⁸	<i>drìno</i> v. småråna ¹⁹

^a) *sfsìmo* Sk.

¹) Finl. *repa* Rz s. 529.

²) Jfr rspr. streke.

³) Lysa (t. ex. om stjärnskott eller norrsken); Orem. *sfsìmo*; Svärdsjö *dæ fema* 'det kornblixtrade' Hesselman a. a. s. 70.

⁴) Att bära hö på; sv. dial. svige, svege Rz s. 704; fvno. svigi 'vidja'.

⁵) Med svajande gång; brådska utan att ändå uträtta något; nyno. *svipa* 'ile avsted' Aas.

⁶) Älvd. ock Meram. *tìvlyg*.

⁷) Vara ostadig; Orem. *wigla*; nyno. *vigla* 'vakle lidt' Ross.

⁸) Jfr finl. dial. *vigä-lös* 'rankig, utan hållning, som slänger hit ock dit' Rz s. 826.

⁹) Fvno. *vilnast* 'gjera seg von um'; sv. dial. *velnas* 'ställa sig in' Rz s. 807.

¹⁰) Älvd. *uuso*; nyno. *kvisa* Ross.

¹¹) Bjurs. *dyvlerä* 'häftigt ock energiskt orda' Magnevell; Häls. *dyvla* l. *divla* 'tvista, träta' Wennberg.

¹²) Ligga ock sparka; Orem. *gryvka*; Älvd. *gryval*.

¹³) Grova höstrån, som hästen icke vill äta, utan lemnar kvar i krubban; Älvd. *yrtad*; Hall. *uråt*. Ordets betydelse är egentl. 'vad som blir oätet' med ur i bet. o-. Jfr *urbota* 'för vilket man icke kan betala bot' Wigforss S. Hallands folkmål s. 153.

¹⁴) Orem. *skryp*; sv. dial. *skryper* 'knapp, otillräcklig' Rz s. 602.

¹⁵) Orem. *snyvka*.

¹⁶) Älvd. *sfsyr*; fvno. *skyr* 'tjukk, laupi mjölk'.

¹⁷) Kattnamn.

¹⁸) Orem. *gjetugbyla*.

¹⁹) Om kor; Svärdsjö *dryna* Hesselman a. a. s. 117.

drisa v. tröska¹

isug adj. ljusgrå²

(vidare:)

dipiln propr. tjärn vid Ny-
bodarna

dïvra propr. Dyverån

driméra propr. åker i Hansjö

qârlid m. vårull³;

ibidjbin propr. i Hansjö⁴

fsibåk propr. gård i Hansjö

sigös propr. gården Sigås i
Hansjö.

§ 59. Kort *i* motsvarar regelbundet rspr:s korta *i*, där detta icke representeras av *a* (§ 45 b), *ï* (§ 53) eller *a₂* (§ 123 b), t. ex.

binda v. binda

bïstär adj. bister

blïkst m. blixt

blind adj. blind

blïgka v. blinka

dïgn-nïd v. digna ned

drika v. dricka.

gïfta v. gifta

gïk pret. gick

fïk pret. fick

finw v. finna

fïnrårs n. finnskog

fïggär n. finger

fïsk m. fisk

flïnta f. flinta

glïndra v. glindra, glänsa

ïlpïktug adj. illmarig

ïlsjsin adj. ilsken

ïml m. himmel

ïn adv. in

ïnw v. hinna

ïnw konj. innan

ïndra v. hindra

ïnt adv. inte

ïta v. hitta

klïka v. klicka

klïgka f. dörrklinka, hasp

klïpa v. klippa

klïsp adj. klipsk

klït m. klint

kvïtra v. kvittra

lïgga v. ligga

lïnda f. linda, äng

misnågd adj. missnöjd

mïsta v. mista

nïka v. nicka

ryg m. ring

rst m. plogrist

sïld f. sill

sïmw v. simma, bada

sïttsa v. sitta

skrïnda f. skrinda

smitärln adj. smittosam

sprïttsa f. spricka

stïgga v. stinga, sticka (en
gris)

1) Ur de sammanbundna kärvarna; nyno. drysja 'drysse, udsprede' Aas.

2) Om hästar; sv. dial. svarthyssjog 'smutsgrå' Rz s. 702; Uppl. *grahyfug* Skutt. s. 135.

3) Uppl. ly(j)a, änysv. fårelydja Hesselm. a. a. s. 121.

4) Gammalt namn på en del av Hansjö.

<i>sjsilug</i> m. skilling	<i>tigdjar</i> m. tiggare
<i>sjsun</i> n. skinn	<i>timbar</i> n. timmer
<i>sçika</i> f. svicka i en båt l. tunna	<i>tingj</i> n. ting
	<i>qst^a</i> adj. n. visst.

Märk kort *i* för rspr. långa i uti *bibøl* m. 'bibel', *diger* adj. 'diger, tjock', *ditør* adv. 'dit'.

§ 60. *i* motsvarar rspr. e uti orden:

<i>bismøl</i> n. bessman ¹	<i>mst</i> superl. nederst
<i>blìknø</i> v. »blekna», vissna ²	<i>rimsa</i> f. remsa ⁵
<i>kista</i> propr. f. Kerstin ³	<i>sit</i> sup. sett ⁶
<i>knìkt</i> m. knekt ⁴	<i>tridn</i> ^b räkn. tredje.

§ 61. *i* motsvarar rspr. -ju i följande ord, i vilka alltså liksom i gutniskan brytning icke har ägt rum: *lugg* s. »ljung», 'bärris', *sika* v. 'sjunka'⁷, *sugga* v. »sjunga», 'giva ett klingande ljud från sig'⁸.

Märk även *sik* adj. 'sank'⁹.

§ 62. *i* motsvarar regelbundet rspr:s korta *y* i rotstavelser, t. ex.

<i>bidja</i> v. bygga	<i>yngklen</i> adj. ynkelig
<i>bridja</i> f. brygga	<i>yppa</i> v. yppa
<i>brigd</i> adj. brydd	<i>yta</i> f. hytta
<i>dindja</i> f. dynga	<i>knipplå</i> v. knyppla
<i>dirka</i> v. dyrka	<i>krijsa</i> f. krycka
<i>gytjsa</i> f. gyttja	<i>lyfta</i> v. lyfta
<i>ëromintadn</i> adj. harmynt	<i>lykas</i> v. lyckas
<i>fylla</i> v. fylla	<i>lykta</i> f. lykta
<i>hylsa</i> f. hylsa	<i>lysnø</i> v. lyssna
<i>hylla</i> f. hylla	<i>lysta</i> op. v. lysta, ha lust till
<i>yngel</i> n. yngel	<i>lytsa</i> f. lycka (på tråd)

a) *qst* Vib.   b) *tridn* Sk.

1) Nyno. bismar Aas.

2) Nyno. blikna 'blegne, falme' Torp.

3) Nyda. Kirsten.

4) Nyno. knigt 'bøddelsvend' Torp.

5) Nyno. rimsa Ross.

6) Sv. dial. sitt Rz s. 572.

7) Jfr fgutn. sinker pres. 'sjunker'.

8) Jfr fgutn. singis pres. 'sjunges'.

9) Älvd. *sik*.

myg m. mygg
nykter adj. nykter
nysta v. nysta
nystal m. nystkrona
nytt adj. n. nytt
pynta v. pynta, städa
rygg m. rygg
rymd f. rymd

ryssa v. rycka
sifta v. »syfta», sikta
siskon s. syskon
syster f. syster
skrymta v. skrymta
skrynjsa f. skynkla
slygg adj. skygg
slydda v. beskylla.

Märk *iker* pers. pron. 'eder'¹.

Märk även *i* (← *y*) i följande ord, där vokalen *i* nysv. är en annan:

ärbist s. armborst, pilbåge²
bissa f. bössa³
bryms m. broms⁴
firti räkn. fyrtio
öfst superl. överst⁵
ömsa v. ömsa, byta om⁶
ömsum pron. dat. plur. ömse⁷

öppen adj. öppen⁸
lömsk adj. lömsk⁹
lygn adj. lugn¹⁰
lögn f. lögn¹¹
lygna v. lygna¹²
tyft f. tolft¹³.

§ 63. *i* motsvarar rspr. *ä* i orden:

bläck n. bläck
bläcka v. bläcka¹⁴
bläcka f. märke i träd
bläckhorn m. bläckhorn
lätt adj. lätt¹⁵

måla prep. mellan¹⁶
tät adj. tät¹⁷
smörkärna f. smörkärna¹⁸
vänster adj. vänster
växla v. växla.

¹) Fvno. ykk(a)r.

²) Fsv. armbyrst.

³) Fsv. byssa.

⁴) Fsv. brims ock bryms; Älvd. *bryms*.

⁵) Jfr fsv. yverster.

⁶) Fsv. ymsa.

⁷) Fsv. ymsir nom. pl.

⁸) Fsv. ypin.

⁹) Fvno. lymskr.

¹⁰) Isl. lygn.

¹¹) Älvd. *lygn*.

¹²) Fvno. lygna 'göra stilla, bliva stilla'.

¹³) Älvd. *tyft*; fsv. ock isl. *tyft*.

¹⁴) Göra ljusa märken på träd genom barkens borthuggande för att utmärka väg; fsv. *bläcka* 'vara l. varda synlig l. blottad'; jfr nynno. *blik* 'märke paa træ' Aas.

¹⁵) Got. *leihts*.

¹⁶) Sv. dial. *millum* Rz s. 438; nynno. *millom* Aas.

¹⁷) Jfr *mhty. dihte*.

¹⁸) Fsv. *kirna*.

Märk även utan motsvarighet i rspr. *lätta* n. 'lyftvärk i en skvaltkvarn'¹, *täta* m. 'tätmjölk'².

§ 64. *i* förekommer i Hansjö, Kyrkbyn, Stenbärg, Holen, Vångsgårde, Slättbärg, Stackmora, Kallmora, Nederbärga (delvis) ock Skattungbyn i följande ändelser, där Oljonsbyn, Viborg, Torrvål, Sundbäck ock Maggås ha *a*:

1) i nom. av kortstaviga svaga mask., t. ex. *ärr^a* m. 'hage', *fåll^b* m. 'fåle', *spådd^c* m. 'spade', *stjfs^d* m. 'stege';

2) i fem. nomina propr. på *-i*: *kärr^e* 'Karin', *kist^f* 'Kerstin';

3) i tiotalen fr. o. m. 30 t. o. m. 90, t. ex.

trått^g trättio

såkstⁱ sätio

fämt^h fämtio

nitt^j nittio;

4) i adj. på *-in*, vare sig de äro kort- eller långstaviga, t. ex.

dükt^k adj. duktig

rikt^m adj. riktig

frūsⁿ adj. frusen

rölanⁿ adj. rolig;

5) i 2:a pl. pres. ind., imper. ock pret. av kortstaviga värb, t. ex. *täl^o* pres. 'talen', *bät^p* pret. 'beten';

6) i tvåstaviga sup. av alla starka värb, vare sig de äro kort- eller långstaviga, t. ex.

bërr^q sup. burit

kärr^u sup. kommit

bät^r sup. bitit

sküt^v sup. skjutit

büdd^s sup. bjudit

slüpp^x sup. sluppit

gändj^t sup. gått

åjfs^y sup. åkt.

I Abärga står i ovan nämnda fall ett mycket öppet *i* (2), t. ex. *fåll^a* 'fåle', *n-täl^a* 'I talen'.

Anm. 1. Samma motsats mellan *i* ock *e* (*a*) återkommer i ovan nämnda byars former för mig, dig ock sig. Se § 52.

^{a)} *ärr^a* OljMg. ^{b)} *fåll^a* OljMgVibSbkTvl. ^{c)} *spådd^a* Mg., *spådd^a* Tvl. ^{d)} *stjfs^a* MgVib. ^{e)} *kärr^a* OljTvlMg. ^{f)} *kist^a* TvlMg. ^{g)} *trått^a* OljTvlMg. ^{h)} *fämt^a* OljMg. ⁱ⁾ *såkst^a* OljMg. ^{j)} *nitt^a* OljMg. ^{k)} *dükt^a* OljMgSbk. ^{l)} *frūs^a* Mg., *frūs^a* Vib. ^{m)} *rikt^a* Vib. ⁿ⁾ *rölan^a* OljMg. ^{o)} *täl^a* OljMg. ^{p)} *bät^a* OljMg. ^{q)} *bërr^a* Mg. ^{r)} *bät^a* OljMg. ^{s)} *büdd^a* Vib. ^{t)} *gändj^a* Olj. ^{u)} *kärr^a* Sbk., *kärr^a* Tvl. ^{v)} *sküt^a* OljTvlMg. ^{x)} *slüpp^a* Olj. ^{y)} *åjfs^a* Vib.

¹⁾ Jfr sv. dial. *lätta* 'vänstra handtaget på en svensk plog' Rz s. 422.

²⁾ Jfr *tät* 'tät'.

Anm. 2. En av mina meddelare i Nederbärga hade e-former i ovanstående fall, t. ex. *fülen* 'fälen', *stijšan* 'stegen', *kära* 'Karin', *gånjja* 'gätt'.

§ 65. 2 förekommer slutligen i t. ex. följande ord, som sakna motsvarighet i rspr.:

(jfr § 59:)

dikäl n. sumpigt ställe¹

dimba v. ryka²

fjpla v. trassla³

fiillas v. trassla sig⁴

fijša m. liten kärve⁵

gnisa v. bråka⁶

grist adj. gles⁷

ila f. hylla⁸

isn pron. den här⁹

krjpt adv. ofta¹⁰

krjv m. barn¹¹

limna v. vakna till liv¹²

nista v. göra i ordning mat-säck¹³

prjggla f. grodyngel¹⁴

ringja f. litet ämbar¹⁵

stila v. giva djuren foder¹⁶

stimba f. dimma¹⁷

stinn v. slita, draga¹⁸

stjggel m. tistel¹⁹

strita v. hoppa²⁰

sjsjympa f. skinnförkläde²¹

sqimbla v. bli yr i huvudet²²

tindra f. gnista²³

1) Pöl i en myr; Älvd. *dikäl*.

2) Älvd. *dymba*; Häls. *dimma* Rz s. 88.

3) Älvd. *fjpal*.

4) Älvd. *fiillas*; nyno. *fitlast* 'gaa kludervornt' Ross.

5) Av lin; Älvd. *fijša*; sv. dial. *fitlja* 'knippa (av oskäktad hampa i. lin)' Rz s. 140.

6) Finl. *gniss* 'gni jevnt men smaat, hvine' Torp.

7) Älvd. *grist*.

8) Älvd. *ila*; Orem. *hila*; fvno. *hilla* 'hylde'.

9) Jfr fsv. *þisso* (dat. sg. m.); fgotn. *þissi* (nom. sg. m.); fda. *þissæ* (plur.); isl. *þissa* (ack. sg. fem.). Se vidare Kock Sv. Ljudhist. I, s. 7.

10) Sv. dial. *kringt* Rz s. 355.

11) Älvd. *krjv*.

12) Nyno. *livna*, *limna* Torp.

13) Älvd. *nista*; fvno. ock nyno. *nista* Aas.

14) Älvd. *prjggla*.

15) Nyno. *ringja* 'mælkekar' Aas. 16) Nyno. *stilla* Aas.

17) Jfr sv. dial. *stimma* v. 'ånga' Rz s. 674.

18) Sv. dial. *stinn* på v. 'draga häftigt' Rz s. 677.

19) Orem. *stjggel*.

20) Sv. dial. *hoppa* å *stritta* Rz s. 686.

21) Älvd. *sjsjympa*.

22) Sydsv. dial. *svemla* 'svimma'; nyno. *svimla* 'vakle, svimle, besvime' Ross.

23) Jfr nyno. *tindra* v. 'gnistre' Aas.

<i>tina</i> m. pinne i räfsa ¹	<i>qinco</i> v. bli sur; vissna ⁴
<i>jsik</i> s. spene ²	<i>qinda</i> v. kasta ⁵
<i>qildor</i> adj. adv. komp. bättre ³	<i>qipa</i> f. fjädrande säte ⁶ ;
(jfr § 62:)	
<i>bista</i> v. häckla lin ⁷	<i>iksnodn</i> adj. brunstig ¹⁵
<i>brinda</i> v. para sig ⁸	<i>kriklas-nid</i> v. böja knä ¹⁶
<i>dirkas</i> v. stiga i pris ⁹	<i>miklar</i> adj. många ¹⁷
<i>drifta</i> v. kasta säden ¹⁰	<i>rinta</i> v. rynka ¹⁸
<i>gjilta</i> f. sugga ¹¹	<i>sinstu</i> adv. superl. sydligast ¹⁹
<i>finco</i> v. lemna gräset ¹²	<i>stiga</i> s. fulslag ²⁰
<i>glifsa</i> f. stort hål ¹³	<i>stiplas</i> v. göra kullerbytta ²¹
<i>ikön</i> poss. pron. m. sg. eder ¹⁴	<i>tita</i> f. faster, moster ²² ;
(vidare:)	
<i>grigårar</i> namn på myrslog	<i>sinderångj</i> Söränget i Stack-
<i>imbüs</i> gård i Stackmora	mora
<i>milka</i> f. kattnamn	<i>Ulyk-in</i> egendom i Hansjö.

¹) Sv. dial. *tinnē* 'pinne' Rz s. 735.

²) Sv. dial. *kikk* (*kjikk*) 'spene (hos hyndor, kor)' Rz s. 318.

³) Nyno. *vildre* Aas.

⁴) Älvd. *uina*; Orem. *wina*.

⁵) Fvno. *vinda* 'slengja, kasta'.

⁶) I en kärria; jfr rspr. *vippa* 'fara upp ock ned'.

⁷) Älvd. *bysta*.

⁸) Om getter ock får; Orem. *brynnda*, *brönnda*, sv. dial. *brunnda* 'vara brunstig (om bockar)' Rz s. 53.

⁹) Bli dyrare; nyno. *dyrkast* Aas.

¹⁰) För att befria den från agnar; sv. dial. *dryfta*, *dröfta* Rz ss. 101, 102; nyno. *dryfta* Aas.

¹¹) Sv. dial. *gyllta* 'ung, halvstor sugga, som ännu ej fått grisar' Rz s. 182.

¹²) Lemna det oslaget ett år på en slogäng; jfr fvno. *fyrnast* 'bli gammal', sv. dial. *fynne* 'vissnat gräs från föregående år, som ej avbärgats' Rz s. 160.

¹³) Nyno. *glyfs(a)* 'aabning' Aas.

¹⁴) Fvno. *ykkarr* m. sg. 'eder båda tillhörig'.

¹⁵) Om ko l. märr; jfr Älvd. *yksa* 'brunstig'.

¹⁶) Av rädsla; Älvd. *kryk-las*.

¹⁷) Fsv. *mykla* plur. nom. 'många'.

¹⁸) Älvd. *rypkta*.

¹⁹) Längst åt söder belägen; fsv. *synnærst*; jfr isl. *synztr* adj. i komparativ.

²⁰) Älvd. *stygad*; jfr sv. *stygg*. ²¹) Älvd. *styp-las*.

²²) Älvd. *tyta*; nyno. *tytta* 'et kvindemenneske' Aas.

2.

§ 66. *ɨ* ingår som beståndsdel i diftongen *aɨ*, men finns i självständig ställning blott i Skattungbyn. Så har jag nämligen betecknat det *i*-aktiga *e*-ljud, vilket uppträder i Skattungbyn som representant för Hansjömålets *ə* ock som är ett något längre fram bildat *e*, utan att dock kanske fullt nå fram till *ɛ*s bildningsläge. Noreen Dalm. II har ett par ord med *ɨ* i ändelsen från Skattungbyn, men betecknar eljest detta ljud med *a* för Skattungbyn liksom för de andra byarna. Ljudet tyckes mig dock vara något speciellt utmärkande för Skattungemålet. Exempel på förekomsten av *ɨ* återfinnas i § 50 i de bokstavs-betecknade noterna.

2.

§ 67. *ɨ* motsvarar rspr. *j* i alla ställningar, t. ex.

<i>ɨa</i> adv. ja	<i>ɨos</i> n. ljus
<i>ɨəmbla</i> v. jama	* <i>ɨen</i> m. björn
<i>ɨomt</i> adv. jämt	<i>ɨark</i> f. björk
<i>ɨärpa</i> m. järpe	<i>ɨådär</i> f. fjäder
<i>ɨens</i> propr. m. Jöns	<i>ɨ-fjörd</i> i fjor
<i>ɨol</i> n. (vagns)jul	<i>ɨjel</i> n. mjöl
<i>ɨol</i> f. jul	<i>ɨjuk</i> adj. mjuk
<i>ɨord</i> f. jord	<i>ɨjald</i> n. spjäll
<i>ɨül</i> s. juli	<i>ɨjønə</i> v. spjärna
<i>ɨäpa</i> v. jälpa	* <i>ɨja</i> v. höja
<i>ɨäso</i> v. jäsa	<i>ɨläja</i> v. »flöja» ¹
<i>ɨärta</i> n. järta	<i>ɨläja</i> v. plöja
<i>ɨösa</i> gårdsn. Jössa	<i>ɨäja</i> v. säga
* <i>ɨäga</i> v. ljuga	<i>ɨmäja</i> v. »smöja» ² .

Om förekomsten av *ɨ* i förbindelsen *sɨ*, motsvarande rspr:s med *sj* betecknade ljud se § 200 a, om förbindelsen *ɨə* efter *n*, motsvarande rspr. *y*, se § 73.

§ 68. *ɨ* förekommer vidare utan motsvarighet i rspr. i uddljud ock efter uddljudande konsonant i ett par tiotal ord, i vilka *ɨ* jämte följande vokal antingen är en räst av den

¹) Över en gärdsgård (om kreatur).

²) En nål på tråden.

diftongering av gammalt långt *ē* till *ie* (eller av *ō* till *yō*), som ännu lever kvar i Älvdalsmålet, eller också är uppkommet genom brytning.

a) Med *ɛ* uppkommet genom diftongering har jag antecknat följande säkra fall, där överallt *ē* stått i uddljud:

<i>ɛ̄ga</i> v. äga ¹	<i>ɛ̄</i> f., <i>ɛ̄at</i> n. en, ett ⁶
<i>ɛ̄n</i> f. en (buske) ²	<i>ɛ̄nda</i> pron. enda ⁷
<i>ɛ̄nuǵna</i> propr. Enån	<i>ɛ̄sn</i> adv. en gång till ⁸
<i>ɛ̄ta</i> f. krubba för småboskap ³	<i>ɛ̄ta</i> v. heta ⁹
<i>ɛ̄tar</i> n. etter ⁴	<i>ɛ̄rgun</i> adj. ärgig ¹⁰
<i>ɛ̄mta</i> v. »hämta», plocka ⁵	<i>ɛ̄rk</i> propr. m. Erik ¹¹
<i>ɛ̄n</i> obst. art. m. en	<i>ɛ̄ykum</i> adv. enkom ¹² .

I de två orden *ɛ̄run* adj. 'yr i huvudet'¹³ ock *ɛ̄jsa* f. 'eka'¹⁴ är *ɛ̄* en räst av den diftongering av gammalt *ō* till *yō*, som återfinns i Älvd.

Ann. 1. Även i ordet *ɛ̄ta* 'krubba' kan man antaga att *ɛ̄*-diftongen uppstått ur ett långt *e*, ehuru isl. blott har *eta* med kort *e*. I nymo. mål återfinnas nämligen former med långt *e*, t. ex. *ēte* i Selbygmålet samt *ētu* i Tydalmålet. Det långa *e* i dessa ordformer förklaras av Amund B. Larsen¹⁵ såsom uppkommet genom framljuds förlängning.

Ann. 2. I ovanstående ord uppträder alltså *ie*-diftongen i Orsam. som *ɛ̄*, när den är lång; som *ɛ̄a*, när den är kort; ock som *ɛ̄a* i orden *ɛ̄rgun* ock *ɛ̄rk*. I ordet *ɛ̄ykum* 'enkom' uppträder den där emot som *ɛ̄o*. I Älvd. har denna diftong alltid formen *ɛ̄* l. *ɛ̄*.

Ann. 3. Av ovanstående ord förekommer Järk i flera munarter av det nedre dalm., t. ex. i Rättvik ock Leksand, ävensom i flera sydliga sveamål.

b) Av säkra ex. på *ɛ* uppkommet genom brytning anför jag följande:

1) Fvno. <i>eiga</i> ; Älvd. <i>ɛ̄ga</i> .	2) Fvno. <i>einir</i> ; Älvd. <i>ɛ̄n</i> .
3) Fvno. <i>eta</i> ; Älvd. <i>ɛ̄ta</i> .	4) Fvno. <i>eitr</i> ; Älvd. <i>ɛ̄tar</i> .
5) Fvno. <i>heimta</i> ; Älvd. <i>ɛ̄mpta</i> .	
6) Fvno. <i>einn</i> ; Älvd. <i>ɛ̄n</i> <i>ɛ̄at</i> ; Sörml. jenn jett.	
7) Älvd. <i>ɛ̄nda</i> .	8) Älvd. <i>ɛ̄sn</i> .
9) Fvno. <i>heita</i> ; Älvd. <i>ɛ̄ta</i> .	
10) Jfr fvno. <i>eir</i> 'koppar'; Älvd. <i>ɛ̄rgug</i> ; Sörml. jerg 'ärg'.	
11) Älvd. <i>ɛ̄rk</i> ; Sörml. Jerker.	12) Älvd. <i>ɛ̄akum</i> ; Sörml. jenkum.
13) Älvd. <i>ɛ̄rum</i> ; Orem. <i>ɛ̄rom</i> .	14) Älvd. <i>ɛ̄jsa</i> ; fvno. <i>eikja</i> .
15) Maal og Minne 1914, s. 157 f.	

bjær n. bärg¹

bjæro v. bära²

gjæto v. omnämna³

ægd f. hälg⁴

ægn adv. här⁵

æto v. äta⁶

mæst superl. mäst⁷

mæsur f. pl. korgar⁸

sægla f. järn, som kringför
löparen i en kvarn⁹

sælda adv. »sällan», lång-
samt¹⁰.

Märk även *fsag* m. 'teg', där *z* med *t* övergått till affrikatan *fs*. Jfr Älvd. *tæg*. Se angående detta ord likasom ovanstående ord med brytnings-*i* Nor. Ark. I, s. 171

Anm. 1. I alla de ord, i vilka jag antagit som säkert att brytning föreligger, är diftongen *iä* eller någon utveckling av denna, såsom i de kortstaviga värben *bjæro*, *gjæto* ock *æto*, i vilka *a* genom tilljämning utvecklats sig till *ä*, samt i *ægd*, i vilket *ä* är den ljudlagsenliga utvecklingen av ett *a*, som stått framför ett antekonsonantiskt *l*, som sedermera bortfallit. Den av Noreen ansatta grundformen skulle nämligen vara ett isl. 'hjälgð', som ljudlagsenligt i målet måste bli *ægd*; jfr *ka*v m. 'kalv'. I Älvd. är brytningsdiftongen *iä* utom i *ægd* samt i *ægn*, där *æ* enligt målets ljudregler är utvecklat ur nasalerat *a*.

Anm. 2. I det nedre dalmålet återfinnas även former med brytnings-*j*, t. ex. Rättv. jeld 'hälg'¹¹, Rättv. ock Leks. jän 'här', jäta 'äta', varför denna företeelse en gång tyckes ha haft en större geografisk utsträckning än nu.

§ 69. I följande två ord, vilkas *j* Noreen a. a. s. 169 ff. antar vara uppkommet genom brytning, anser jag möjlighet finnas för att antaga *j* såsom uppkommet genom diftongering av gammalt långt *e*: *æld* m. 'eld' (jfr Sörml. *æ*l, Älvd. *æld*), *ælok* adj. 'elak' (jfr Sörml. *j*elak, Älvd. *æ*lok). Tar man blott hänsyn till diftongens kvalitet i de båda orden både i Älvd. ock Orsam., så ligger det nära till hands att antaga, att denna är uppkommen genom brytning, då den ju har precis samma form som brytningsdiftongen, nämligen i Orsam. *æ* (*æ*), i Älvd. *æ*, *æ*. Vad som emellertid kommit mig att tvivla på

¹) Fsv. *biærgh*; Älvd. *bjær*.

²) Pres. *bjær*; fsv. *biæra*; Älvd. *bjæro*.

³) Fsv. *giæta*; Älvd. *gjæto*.

⁴) Älvd. *ægd*. Se Nor. Ark. I, s. 169 f.

⁵) Fvno. *hærna*; fsv. *hiær*; Älvd. *ægn*.

⁶) Fgutn. *iæta*; Älvd. *æto*. ⁷) Älvd. *mæsi*.

⁸) Som hängas på bägge sidor om klövjesadeln; Älvd. *mæsur*.

⁹) Älvd. *sæglad*. ¹⁰) Fsv. *siäldan*.

¹¹) Enligt Skulerud i »Mindeskraft over prof. Sophus Bugge» s. 133.

att här skulle föreligga brytning, är följande. I Uppländskan förekommer överallt, där »långt ie» normalt motsvarar fsv. långt e i t. ex. *sten*, vid sidan därav ett »kort ie», motsvarande fsv. förkortat e ← ē framför dubbelkonsonant ock konsonantgrupper, t. ex. det allmänt förekommande *jäl* 'eld', ock även utanför det område, där ie motsvarar gammalt ē, uppträder *jäl* »med utveckling av e → jä i uddljud, som väl antagligen förutsätter en allmän diftongering av e»². På ett annat ställe nämner Hesselman a. a. s. 24 från Södermanland förekomsten av diftong (vanligen *je*) för långt rspr. e, som motsvarar fsv. ē (← æi), t. ex. *bjen*, ock att vidare je eller ie står för kort e av ursprungligt ē, t. ex. *jel*, *jelak*, *jen*, *jet*, samt att även Upmark i sin dissertation 1869 anger *jellak*, *jemmä*, *jensam*, *jenkom*, *Jerker*. Hesselman anför vidare efter G. Ericssons samling, att i Strängnästrakten förekommer ett j-tillägg framför uddljudande e i t. ex. *jel(d)*, *jenvis*, *jerg* 'ärg', *Jerker*. Då alltså *jell* förekommer både i Uppland ock Södermanland ock *jelak* i det senare landskapet, ock då j-tillägget i dessa ord för Uppländskans ock Södermanländskans vidkommande förklaras som en räst av den i dessa mål vanliga diftongeringen av e, ligger ju den möjligheten nära till hands, att detsamma kan vara förhållandet med *je* i Orsam:s *jald* ock *jlok*. Därvid uppstår dock en svårighet att förklara, varför diftongens vokal i *jald* ock *jlok* icke är densamma som i den av gammalt långt e uppkomna diftongen, utan densamma som i brytningsdiftongen (detsamma är också förhållandet i Älvd.). För Orsam:s vidkommande bör dock först märkas, att även den av långt e uppkomna diftongen i *jökum* har samma form som brytningsdiftongen. Att *je* i detta ord icke kan uppfattas som uppkommet genom brytning, framgår av motsvarande Älvdalsform *jekum* med dess ur ēn uppkomna *je*. Förklaringen till att Orsam. har samma vokal i diftongen i *jald*, *jlok* ock *jökum* som i brytningsdiftongen, skulle kunna tänkas vara den, att e i diftongen *je* vid den förkortning av e, som inträtt i *jēld, *jēlak³ ock

¹) Hesselman i och y, s. 10 not 3.

²) Hesselman a. a. s. 11.

³) Att *elak*, fastän kortstavigt i det nutida målet, en gång kan ha haft långt e (liksom mau för fsv. antar ett *ēlaker*) ock att detta ē diftongerats till *je*, är icke omöjligt att antaga. Amund B. Larsen ger

*jēnkom, har övergått till *ä*, varvid diftongen kommit att sammanfalla med brytningsdiftongen ock deltagit i dennas övergång från *jä* till *ja*. Varför har då icke även i orden *ɶark*, *ɶen* 'en', *ɶärgun* 'ärgig', *ɶämta* »hämta», 'plocka' ock *ɶäta* 'heta' *ä*- eller *e*-vokalen övergått till *a*, då ju även i dessa ord en förkortning av *e* inträtt? I *ɶen* har *e* bibehållits genom inflytande från sådana former, där *jē* var ljudlagsenligt; jfr fsv. *æn*, *ēn*, *æt* med utjämning *ēn*, *ēn*, *ēt*. I *ɶämta* kan associationen med 'hēm (*jēm) ha värvat bevarandet av *e*. I de tre återstående orden *ɶark*, *ɶärgun* ock *ɶäta* har kanske förkortning av *e* skett senare än förkortningen av *e* i *jöld, *jēlak ock *jēnkom, varvid diftongen *jē* (*jä*) icke kunnat deltaga i den äldre övergången av *je* (*jä*) till *ja*. I *Jerik kan nämligen slutstavelsens *i* ha hållit sig rätt länge. I *ɶarg* kan ävenså uppkomsten av tvåkonsonantismen vara jämförelsevis sen, då ju *ärg* är en nyare avledning av det gamla *eir* 'koppar'. Vad *ɶäta* slutligen angår, så kan detta ord först i senare tid ha fått sitt *t* förlängt; jfr rspr. *hēta* : *hetta*.

o.

§ 70. *o* motsvarar till kvaliteten i det närmaste rspr:s slutna *o* (*o*), dock med någon dragning åt *ø*; i ändelser är denna förskjutning åt *ø* särskilt stark. Labialiseringen är mindre utpräglad än hos rspr. *o*. Ljudet förekommer både långt ock kort, utan att dess kvalitet undergår större förändring, än vad fallet är i rspr. med långt ock kort *o* (*o*).

§ 71. Långt *o* motsvarar:

a) regelb. rspr:s långa *o*, där detta går tillbaka på äldre *o* (om undantag se §§ 81, 87, 117), t. ex.

<i>bō</i> v. bo	<i>brōr</i> m. broder
<i>bōk</i> f. bok	<i>drō</i> pret. drog
<i>bōrd</i> n. bord	<i>fōr</i> pret. for
<i>bōta</i> v. bota, laga	<i>gōd</i> adj. god

i sin uppsats »Om vokalharmonin, vokalbalangse og vokaltilljævning i de norske bygdemaal» s. 21 ff. exempel på hur i ord med två långa stavelser den första förkortas, varvid vokaltilljämning kan förekomma. Danell anför i »Nuckömålet» s. 214 f., att reducering av första sammansättningsled där förekommer.

<i>klø</i> f. klo	<i>skog</i> m. skog
<i>køka</i> v. koka	<i>skøla</i> m. skola
<i>løa</i> m. loge	<i>sol</i> f. sol
<i>mot</i> prep. mot	<i>søpa</i> v. sopa
<i>øgrås</i> n. ogrås	<i>stød</i> pret. stod
<i>øméglin</i> adj. omöjlig ¹	<i>sfsørtá</i> f. skjorta
<i>rø</i> v. ro	<i>llø</i> pret. slog
<i>rølin</i> adj. rolig	<i>tø</i> pret. tog
<i>røt</i> f. rot	<i>-vølin</i> pret. part. vorden ² ;
Märk även pret. <i>gnog</i> 'gnagde', <i>grøv</i> 'grävde', <i>møl</i> 'malde',	

øk 'åkte'.

b) rspr:s korta o

1) framför m, t. ex.

bøm m. bom

bømül f. bomull

dom m. dom

dømær m. dommare

Undantag: *bløma* f. blomma.

gom m. gom

lom m. lom

lømárd adj. lomhörd

tøm adj. tom;

2) framför st i ett par ord: *østa* v. 'hosta', *prost* m. 'prost';

3) samt i orden: *føtrál* n. 'fodral', *møfar* m. 'morfar', *ø* pron. 'hon'.

§ 72. *ø* står vidare för rspr. u:

a) efter *z*, *gj* ock *fs*, t. ex.

bjøda v. bjuda

bjøs propr. Bjus (by)

gjøp adj. djup

gjøpa propr. Djupån

gjør n. djur

jøl f. jul

jøl n. (vagns)jul

jøv n. juver

ljøga v. ljuga

ljøs n. ljus

ljøska f. ljumske

ljøstra v. ljustra

sjøda v. sjuda, koka

sjøk adj. sjuk

sfsjøta v. skjuta

fsjøv m. tjuv

fsjøva f. tjuga

fsjøva v. lyfta med en tjuga;

Märk dock *fsjøgu* räkn. 'tjugu', samt utan motsvarighet i rspr.: *bjørun* adj. 'ihärdig, duktig att arbeta'³, *ljøra* m. 'rököppning i taket'⁴, *ljøt* adj. 'elak, ful'⁵.

¹) Svårhanterlig.

²) I sammans., t. ex. *søtvølin* 'sötaktig'.

³) Jfr nyno. bjor 'flittig arbeider' Torp.

⁴) Fvno. ljóri.

⁵) Älvd. *ljøxt*; fvno. ljøtr.

Förslag till tidskriftens bindning.

Av den egentliga tidskriften (utan bilagor) bindas två årgångar tillsammans, sålunda 1904—05, 1906—07 o. s. v.

Av det nya »bihanget» (B) bindas 5 nr tillsammans, sålunda hittills nr 1—5, 6—10.

Av *den äldre serien* äro följande band kompletta till bindning:

I: 1878—81.

II: h. 1881 A B F, 1882 A, 1883 A B, 1884 C E
1885 A, 1886 C.

V: hh. 15, 18, 21, 22, 25, 41.

VI: hh. 23, 28, 32, 33, 35.

VII: hh. 27, 29, 34, 36, 40, 44.

VIII: hh. 31, 42, 61, 65, 75, 84, 100, 126.

XI: hh. 54, 57, 58.

XII: hh. 43, 46, 48, 87, 144.

XIII: hh. 49, 50, 51.

XIV: hh. 55, 97, 101, 135.

XV: hh. 59, 62, 66, 68.

XVIII: hh. 60, 70, 73, 78, 112, 117.

XX: hh. 80, 82, 89, 94.

Bih. I: 1882 C, 1886 A, 1895 A.

II: hh. 16, 30, 52.

III: hh. 71, 85, 98, 134.

Övriga band äro under arbete ock skola bliva färdiga så fort som möjligt.

Av *den yngre serien* B äro nr 1—10 kompletta, att binda i två band (1—5, 6—10).

SVENSKA
LANDSMÅL

6 - 10

Vg. ö & ü

Ortnamn

Södm. folkmål

Sågner fr. Sk.

Bjursåsmål